

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Eva-Theresa Martens

**KOOLI ROLL ÕPILASE ISELOOMU KUJUNDAMISEL TALLINNA KOOLIDE
PÕHJAL**

magistritöö

Juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: Iseloomukasvatus

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja:nimi (teaduskraad)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: nimi (teaduskraad)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade iseloomukasvatusest	4
<i>Iseloomukasvatus</i>	4
<i>Iseloomu ehk karakteri mõiste</i>	4
<i>Iseloomukasvatuse mõiste</i>	8
<i>Väärtused iseloomukasvatuses</i>	10
<i>Väärtuste mõiste</i>	10
<i>Väärtustamisprotsess iseloomukasvatuses</i>	11
<i>Iseloomukasvatuse mõjutegurid</i>	11
<i>Kodu roll iseloomukasvatuses</i>	11
<i>Kooli roll iseloomukasvatuses</i>	12
<i>Meedia roll iseloomukasvatuses</i>	14
<i>Sõprade roll iseloomukasvatuses</i>	15
<i>Varasemad uurimused väärtuskasvatusest</i>	15
<i>Uurimuse eesmärgid ja hüpoteesid</i>	16
Metoodika.....	17
<i>Valim</i>	17
<i>Mõõtvahendid</i>	18
<i>Protseduur</i>	19
Tulemused	19
<i>Õpilase iseloomu mõjutavad tegurid</i>	19
<i>Sotsiaalsete oskuste kujundamine</i>	23
<i>Väärtuste kujundamine</i>	24
<i>Tahte- ja iseloomuomaduste kujundamine</i>	27
<i>Ühiskondlike väärtuste kujundamine</i>	29
<i>Meetodid iseloomu kujundamisel, õpilase motiveerimisel</i>	30
<i>Takistused iseloomukasvatuse rakendamisel koolis</i>	32
Arutelu.....	33
Kokkuvõte	36

Resume	36
Tänuõnad	37
Autorsuse kinnitus	37
Kasutatud kirjandus	39
Lisa 1. Küsimustik	
Lisa 2. Kujundatavate väärtuste olulisus tööstaaži järgi vastanute seas punktide arvu järgi	
Lisa 3. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi tööstaaži järgi vastanute seas	
Lisa 4. Tahteliste iseloomuomaduste kujundamise olulisus vastanute seas tööstaaži järgi	
Lisa 5. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus vastanute seas tööstaaži järgi	

Sissejuhatus

Väärtuskasvatus on 21. sajandi Eesti haridusmaastikul üks enim arenevatest ning tähelepanu all olevatest teemadest. Uus riiklik õppekava, mis kinnitati 2010. aastal, annab põhjust uurimiseks, kuidas rakendada konkreetsetes koolikeskkonnas õppekavas kirjas olevaid alusväärtuseid.

Iseloomukasvatus tegeleb inimese iseloomu kujundamisega läbi väärtuste edastamise. Selleks, et luua täisväärtuslikud tingimused lapse iseloomu väärtuspõhiseks kujunemiseks, peab teadma, kuidas iseloom areneb, millised tegurid ja milline roll on nendel iseloomukasvatustes. Iseloomukasvatustes on suurim roll perekonna kasvatusmudelil, kuid väga tähtis roll on ka koolil ning ühiskonnal.

Väärtuskasvatust on uuritud nii kasvatajate kui ka kasvatatavate seisukohalt vaadatuna. Konkreetset iseloomu kujunemisele rõhku panevat väärtuskasvatuse põhist uuringut pole uurija teada Eestis veel tehtud, mille tõttu soovib uurija läbi viia uuringu iseloomukasvatuse rakendamisest koolis.

Antud magistritöö uurib, kui oluline on kooli roll nende enda arvates õpilaste väärtuste ja iseloomu kujundamisel, milliste väärtuste ja tahte- ja iseloomuomaduste, sotsiaalsete oskuste kujundamist õpetajad oluliseks peavad, milliseid meetodeid kasutavad iseloomukasvatuse läbiviimisel, millised on tulemused ja takistused iseloomukasvatuse läbiviimisel, seotuna tööstaažiga.

Teoreetiline ülevaade iseloomukasvatusest

Iseloomukasvatus

Iseloomu ehk karakteri mõiste. Isiksuse mõiste all mõistetakse iseloomu ehk karakterit (Allik, 2003; Allik, Konstabel & Realo 2003). Allporti järgi on iseloomujooned isiksuse põhiomadused (Pervin, 2003). Jacobsi (2007) järgi näitab karakter inimeste omavahelisi erinevusi ja sarnasusi. Seega on inimeste individuaalsed erinevused välja kujunenud kogu inimkonnale omastest üldistest omadustest. Igas inimeses väljenduvad unikaalsed omadused erinevalt, mis on kujunenud kogu inimkonnale omastest üldistest omadustest. (Cervone, Pervin 2010).

Sotsiaalsed kogemused välismaailmaga mängivad seega olulist rolli iseloomu kujunemisel. Karakteri ülesandeks on hoida suhet välismaailmaga ja säilitada psüühilist tasakaalu (Jacobs & Totton 2007). Sotsiaalne kliima mõjutab sotsiaalset ja moraalist arengut (Berkowitz, M. W., Bier, M., 2009, Pöder, Sutrop & Valk, 2009). Vastavalt inimese väärtustele tekivad

hoiakud ümbritseva suhtes: afektiivne: tundmused ja hinnang hoiaku objekti suhtes; kognitiivne: tõekspidamised ja arusaamad objektist; käitumuslik: objektile reageerimine (Bachmann & Talis, 2011). Positiivsed suhted ümbritsevaga aitavad kujuneda terviklikul iseloomul (Berkowitz, M. W., Bier, M, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009).

Catelli järgi on iseloom see, mis võimaldab ennustada inimese käitumist mingisuguses situatsioonis (Cloninger, 2009; Corr & Matthews 2009, viidatud Catell 1950 j). Isiksuse määratlemise aluseks on selliste järjepidevate käitumuslike ja psüühiliste omaduste kogum, mis sama isiku puhul samades või sarnastes tingimustes seaduspäraselt või suure tõenäosusega kordub (Bachmann & Maruste 2011). Allporti järgi aitab kohanemisvõime pidevat sarnast käitumist olenevalt keskkonnast esile tuua (Cloninger, 2009; Corr & Matthews 2009, viidatud Allport 1937 j).

Iseloom on indiviidi psühholoogiliste omaduste kogum, mis mõjutab selle inimese võimet ja kalduvust moraalselt toimida (Berkowitz, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009). Esimesena hakkas laste mõtlemist moraalsete otsuste tegemisel uurima Jean Piaget. Piaget jõudis järelduseni, et laste arusaam moraali suhtes on peegeldus täiskasvanute omast ning on pidevas arenguprotsessis. (Rusell, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009) Vastvalt inimese isiklikele moraalinormidele kujunevad ka teod, mida teatud keskkonnas ja situatsioonis tehakse. Moraalsel isikul on vastavalt enda moraalinormidele vastav iseloom, kalduvuslikud ja isiksuslikud käitumisjooned. Moraalseid otsuseid aitavad seega teha väärtused, mis suunavad moraalsele tegutsemisele (Narvaez, 2009; Pöder, Sutrop & Valk 2009). Iseloom koondab eetiliste tuumväärtuste mõistmise, nendest hoolimise ja nende järgi toimimise (Berkowitz, M. W., Bier, M, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009).

Isiksusepsühholoogia teooriate valguses on iseloom kogum iseloomujoontest, mis mõjutavad inimese käitumist ja käitumismustreid (Feist & Feist, 2006). Pervin kirjeldab iseloomujooni kui isiksuse kirjeldajaid, mida kasutatakse inimese iseloomustamiseks (Pervin, 2003). Iseloomujoon näitab individuaalselt erinevat käitumisviisi tunnetes, mõtetes, tegudes (Costa & McCare 2006). Erinevused iseloomuomaduste väljendumises muudavad inimese käitumist ja näitavad erinevusi iseloomuomaduste põhikategooriate erinevustes (Pervin, 2003).

Inimesele on omased kalduvused ja eeldused, mille alusel inimene kujuneb psühholoogiliseks omanäoliseks subjektiks (Bachmann & Talis, 2011). Isiksuseomadused jaotuvad kolmeks : temperamendiomadused, vaimsed võimed, väärtused (Bachmann & Talis, 2011). Eelnimetatud isiksuseomaduste lahti seletamise kohta kehtib kolm küsimust :

missugune on iseloom, *kuidas* iseloom on kujunenud ja *miks* iseloom toimib sel viisil. *Missugune* hõlmab endas organiseeritud iseloomujoonte omavahelist toimimist. *Kuidas* kätkeb endas erinevate tegurite mõju iseloomu kujunemisele (geenid, keskkond, haridus, sotsiaalsed tegurid). *Miks* küsimuses sisaldub inimese motivatsioon millegi tegemises. (Cervone, Pervin 2010) Kolme isiksuseomadusi lahti seletava küsimuse juures on oluline roll väärtustel, mis kujundavad iseloomu ja selle toimimist. Isiksuseomaduste omavaheline toimimine on mõjutatud erinevatest teguritest ja neis sisalduvatest väärtustest.

Tahe on teadlik eneseregulatsioon, mille aluseks on suunatud psüühiline aktiivsus (Bachmann; Maruste, 2011). Tahteomadusi on peetud iseloomu juhtivateks joonteks. Need näitavad, mida inimene püüab saavutada ja kuidas ta midagi teeb. Tahteomadused on näiteks: visadus, enesekontroll, eneseorganiseerimine, enesekindlus, kannatlikkus, vastupidavus, kangekaelsus, püüdlikkus, iseseisvus, otsusekindlus, mehisus, julgus, riskivalmidus. (Kidron, 2001). Iseloomu kujunemise üks aspekte on seotud tahte rakendamisega olukordades. Kui inimese tahe on nõrgalt arenenud, ei suuda ta allutada impulssidest, kiusatusest, soovidest, tajudest, emotsioonidest juhitud soove tähtsama või moraalselt õige tegevuse heaks. (Bachmann; Maruste, 2011). Moraalne toimimine nõuab tihti ka tahtelist pingutust ning seega on tahte treenimine hea iseloomu kujunemiseks väga oluline. Hea iseloomu kujunemiseks ei piisa heade väärtuste ja iseloomuomaduste arendamisest, vaid selleks on vaja ka tahte ja tahteomaduste treenimist.

Iseloomu areng on mitmekülgne nähtus, mis on üks osa inimese üldisest psühholoogilisest arengust. Iseloomu geneetilisi mõjutusi uurides on avastatud, et iseloomu areng hakkab toimuma enne sündi. Lapse arengut mõjutavad ema väärtused ja neist tulenevad valikud juba enne sündi. Samuti mõjutab sünnieelset ja ka hilisemat iseloomu kujunemist lapse ja ema empaatiline suhe. Empaatilise suhte puudumisel võib lapsel tekkida teda ümbritseva suhtes usaldamatus, mis tekitab raskuseid ümbritsevate väärtuste omandamisel. (Berkowitz & Bier 2009; Pöder, Sutrop & Valk) Kiindumisteooria kohaselt aitab hoolitsuse kogemine ning piiride, ootuste varajane paikapanek kujundada positiivset enesetunnetust ja sotsiaalset toimetulekut. (Berkowitz, M. W., Bier, M., 2009; Pöder, Sutrop, Valk, 2009). Varases arengus pannakse alus küpse iseloomu kujunemiseks. Iseloomu kujunemise aluseks on enesevalitsus, süütunne, vaatenurga valimine. (Brkowitz, 2009; Pöder, Sutrop, Valk, 2009) Iseloomuomaduste väärtuse osa areng toimub mõtlemise, tundmise, valimise, suhtlemise, tegutsemise kaudu (Kirshenbaum, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009).

Inimese iseloomu kujunemine on protsess, mis on mõjutatud mitmetest erinevatest teguritest. Iseloomu kujunemist mõjutavad kultuurilised, sotsiaalsed, perekondlikud ja geneetilised tegurid (Pervin, 1993). Iga keskkond kannab endas mingeid väärtuseid. Iseloomu kujunemist mõjutavad väärtused, mis on ühiskonnas, perekonnas, koolis. Iseloomuomadused arenevad erinevas tempos. Igal iseloomukomponendil on oma trajektoor, erinev järjestus ja kiirus. (Berkowitz 2009; Põder et al., 2009) Iseloomu kujunemise kohta on mitmeid teooriaid. 21. sajandil enim kinnitust leidnud ning usaldusväärseim on viie faktori teooria, mille järgi on inimese iseloomu kujunemisel oluline roll:

- 1) baadendentsidel- *neurootilisus, ekstravertsus, avatus, sotsiaalsus, meelekindlus*;
- 2) iseloomulikel kohastumistel- *püüdlused, hoiakud, harjumused*;
- 3) minakontseptsioonil- *minaskeemid, isiklikud müüdid, taju*;
- 4) elulool- *reaktsioonid, karjäärimuutused, käitumismustrid*;
- 5) välismõjudel- *kultuurinormid, elusündmused, olukorrad*. (Costa & McCare, 2003)

Baadendentsid kätkevad endas iseloomujooni, mis mõjutavad inimese läbisaamist iseenda ja välismaailmaga. *Neurootilisus* hõlmab endas negatiivsete kogemuste emotsionaalsuse kogemise taset. *Ekstarvertsus* kätkeb endas positiivsete kogemuste emotsionaalset läbielamise taset. *Avatus kogemustele* tähendab huvitumist ümbritseva maailma ning oma siseelu vastu. *Sotsiaalsus* hõlmab endas seadmust usaldada inimesi, altruistliku ja leplikku olekut. *Meelekindlus* kätkeb endas enesekontrolli, planeerimis- ja organiseerimisoskust. (Allik, 2003; Allik, Konstaabel & Realo, 2003)

Minakontseptsioon on see pilt, mille endast loome. *Minaskeemid* hõlmavad endas isiku võime säilitada kognitiiv-afektiivset vaadet, mis on teadvuses kättesaadav. *Isiklikud müüdid, taju* – informatsiooni valikuline esindatus minakontseptsioonis, mis on terviklikult koos iseloomujoontega ja annavad tähenduse individuaalse ühtsuse jaoks. (Costa & McCare, 2003)

Iseloomulikud kohastumised on inimese igapäevaelu mõjutavad tegurid, mis kujunevad läbi aastate. *Püüdlused, hoiakud, harjumused* kujunevad peamiselt keskkonna mõjul ja on pidevas muutumises kogu elu vältel (Feist & Feist, 2006). Isik reageerib keskkonnale kaasates mõtted, tunded ja käitumise koos iseloomujoonte varasemate kohustumistega. Olenevalt ajast, ei pruugi kohastumised olla kooskõlas kultuuriliste väärtuste ja isiklike eesmärkidega. Iseloomu kohastumine muutub ajas vastuseks bioloogilisele küpsemisele, keskkonna muutustele ja/või tahtlikule sekkumisele. (Costa, Jr. & McCare, 2006)

Välismõjud sisaldavad endas keskkonna mõju iseloomule. Sotsiaalne ja füüsiline keskkond kaasab iseloomu meelelaadi, et vormida isiksuse kohastumisi ja sellega reguleerida käitumise

voolavust. Isik kaasab keskkonna muutmisesse teede abil, mis on iseloomuomaduste osad.

Isik mõjutab valikuliselt keskkonda, millele vastatakse. (Costa Jr. & McCare, 2006)

Elulugu kätkeb endast inimese kogemist, tegutsemist ning keskkonna mõju nendele. Tegevus ja kogemus, mis iga hetk toimub, on terviklikud funktsioonid nendest kõikidest isiklikest kohastumistest, mille on esile kutsunud keskkond. (Costa & McCare, 2003) Isikul on plaanid, eesmärgid, ajakavad, mis võimaldavad organiseerida tegevust pikemaks ajavahemikuks teede abil, mis moodustavad terviku iseloomujoontega (Costa Jr. & McCare, 2006).

Iseloomujoonte avaldumine sõltub mitmetest teguritest. Allporti järgi sõltub iga inimese iseloom teatud iseloomujoonte kvaliteetidest, mis on teoreetiliselt ühesugused, kuid oma avaldumise vormilt unikaalsed (Allport 1961, Viidatud Ewen, 1993). Isiksusepsühholoogia käsitleb iseloomuomaduste väljendumist seonduvalt konteksti ja situatsiooniga (Mischel, Shoda & Denton, 2002). Samuti on inimese iseloomu omaduste kujunemisel ja väljendamisel oluliseks osaks aastate vältel omandatud harjumused (Fleeson, 2004). Väärtuskasvatus käsitleb iseloomu kujunemist protsessina ühiskondlikult heaks kiidetud väärtuste poole (Jaanhold, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009). Väärtuskasvatusest lähtuvalt on iseloomu kujundamisel väga oluline kõlbelse arengu toetamine, pädevate valikute tegemise õpetus, enese ja teiste toimimise hindamine (Valk 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009).

Iseloomukasvatuse mõiste. Kasvatuse defineerimiseks kasutan enim iseloomukasvatusega haakuvaid käsitlusi. Kasvatus on teadlik sihipärane tegevus, mille vanem põlvkond ette võtab, et arendada kasvatatavate kehalisi ja vaimseid võimeid ning hoida alal väärtuseid, aidates sellega arendada iga indiviidi ja ka kogu inimkonna elu eesmärki (Pöld, 1932; Tork, 1993). Kasvatus suunab otseselt omandama teatud väärtuseid ja arendama iseloomu teatud suunas. Kasvatuse olemuse paremaks mõistmiseks on vajalik vaadelda seda erinevatest vaatepunktidest. Peeter Põllu käsitlus kasvatuse mõistest jaguneb kolmeks:

- 1) kasvatus on kultuuri kavakindel edasiandmine;
- 2) kasvatus on elu vormimine vaimsete väärtuste alusel;
- 3) kasvatus on täiskasvanupoolne teadlik ja sihipärane mõjuavaldus kasvavale inimesele mingis soovitavaks peetavas sihis. (Pöld, 1932; Tork 1993)

Kasvatuse definitsioon on muutunud koos ühiskonnas ja kasvatusteaduses toimunud muutustega. Kasvatuse edasiandmisel on oluline selle sisuline kvaliteet. Postmodernistliku filosoofia vaatenurgast on kasvatus kui inimese olemasolemise kvaliteet, mis teeb inimesest inimese (Liimets, 1999, viidatud Haman, 1993). Kasvatuse mõiste rakendamisel on oluline,

kuhu ja mille abil soovitakse jõuda. Kasvatusteadlane Siljander toob välja kasvatuses kui eesmärgi ja normide suhte, kus olemine on mõjutatud faktist, milline olla tuleb (Kuurme, T, 1999; Liimets, 1999).

Kasvatus on inimese vormija, suhe kasvatatava ja kasvataja vahel, inimese olemise kvaliteet, mõjutatuna ajastu kasvatuskäsitlusest ning väärtustest. Kasvatus toimib väärtuste alusel, mis on kehtestatud konkreetsetes kogukonnas laiemalt, mõjutatuna konkreetse kasvataja nägemusest ja edasiandmisest kasvatatavale.

Iseloomukasvatuse olemust on raske üheselt sõnastada. Iseloomukasvatuse termin hõlmab endas varem üsna erinevaks peetud valdkondi (Berkowitz, 2009; Pöder et al., 2009). Iseloomukasvatusel on siiski olemas üks lähtepunkt, kus erinevad sõnastused alguse saavad – see on Aristotelese vooruseetika (Sutrop, 2008; Pisuke & Sutrop 2008). Vooruseetika on teooria, mille järgi on eetilise hinnangu aluseks teo tegija iseloom (TLU, 2011).

Iseloomukasvatuses on oluline rõhk eeskujul, kes väljendab paika pandud tuumväärtuseid. Iseloomukasvatuse Ühingu järgi on iseloomukasvatus liikumine, mis loob keskkonna, kus kasvatatakse eetilisi, vastutustundlikke, hoolivaid noori inimesi eeskju kaudu ning õpetatakse head iseloomu, rõhutatakse tuumväärtuseid: ausus, hoolivus, õiglus, vastutustunne, austus enda ja teiste vastu (Shumaker, Heckel, 2009; Pöder, Sutrop & Valk 2009). Seega on iseloomukasvatuse keskmis iseloomu vormimine, iseloomuomaduste kujundamine.

Iseloomukasvatus edastab väärtuseid, mis annavad õpilasele praktilised oskused, et elus toime tulla:

- 1) õppida tundma väärtusi, kõlbelisi norme ja etiketti;
- 2) kujundada väärtuste ja kõlbeliste normide osas kriitilist ja süstemaatilist mõtlemist;
- 3) arendada isiklikke väärtushinnanguid ja kõlbelisi hoiakuid;
- 4) kujundada eneseväärikust ning lugupidamist teiste inimeste ja humanistlike väärtuste suhtes;
- 5) kujundada oskuseid kõlbeliste konfliktide lahendamiseks, vastutustundlike valikute tegemiseks ning oma käitumise kõlbeliseks reflktsiooniks. (Berkowitz, 2009; Pöder et al., 2009)

Väärtuskasvatuse rakendamine iseloomu kujunemisprotsessi toetajana aitab inimesel panna alus enda väärtussüsteemile, mis areneb edasi kogu elu jooksul. Väärtuskasvatuse üks põhimõtetest on väärtuseid edasi anda nii formaalsel kui ka mitteformaalsel teel, et õpilane:

- 1) looks oma isiklikke moraalikoodekseid ning hooliks teiste omadest;
- 2) mõtiskleks kogemuste üle, otsiks neis seaduspärasusi ja tähendusi;

- 3) austaks iseennast ning ühiseid väärtuseid;
- 4) teeks sotsiaalselt vastutustundlikke otsuseid ning õpiks oma otsuseid ja tegusid põhjendama. (Cooper, Burman, Ling, Razdevsek- Pucko, & Stephenson, 2009; Pöder, Sutrop, Valk, 2009, lk 148)

Iseloomukasvatus rõhutab keskkonna olulisust koos kasvatust läbi viiva kogukonnaga (Narvaez, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009). Iseloomukasvatus konkreetsetes kontekstis tähendab konkreetsetes kogukonnas toimuvat protsessi, mille olulisim eesmärk on iseloomu edendamine (Lickona, 2009; Pöder, Sutrop, Valk, 2009).

Iseloomukasvatus, Shumakeri (2009) järgi, koosneb väiksematest karakteristikutest:

- 1) eetiliste tuumväärtuste edendamine;
- 2) tuumväärtuste mõistmine, neist hoolimine, vastavalt nendele toimimine;
- 3) kõigi koolikultuuride hõlmamine;
- 4) hooliva koolikogukonna toetamine;
- 5) moraalne tegutsemine;
- 6) akadeemilise edukuse toetus;
- 7) sisemise motivatsiooni areng;
- 8) kõigi kooli liikmete kaasamine;
- 9) õpilaste ja töötajate positiivsus juhtimisel;
- 10) lastevanemate ja kogukonna kaasamine;
- 11) tulemuste hindamine ja parandamine. (Shumaker et al., 2009; Pöder et al., 2009, lk 223)

Väärtused iseloomukasvatases

Väärtuste mõiste. Väärtused on soovide objektid, mis juhivad meie toimimist. Sõna *väärtus* tuleb ladinakeelsest sõnast *valere*, mis tähendab „väärt olema”. (Sutrop, 2009; Pöder, Sutrop, Valk, 2009). Ühiskonnas on olemas üldväärtustatud tõekspidamised, mida suuremal või vähemal määral järgitakse. Väärtused on iga inimese jaoks subjektiivsed, sest ühiskonnas kannavad inimesed erinevaid väärtuseid ning see, mis ühe inimese jaoks on väärtus, pole seda alati teise jaoks. Väärtuste mitmekesisus mõjutab ka erinevate iseloomude kujunemist. Väärtused aitavad säilitada inimese enesekontseptsiooni ja kujundada iseloomu (Maandi, Pilli, 1998; Mikk, 1998). Väärtused toetavad inimeste eesmärkide teostamist ning on seotud eluplaanide realiseerumisega konkreetsetes ajas ja ruumis (Talts 2008).

Väärtustamisprotsess iseloomukasvatases. Iseloomu kujunemise üks oluline osa on väärtustamisprotsess. Väärtustamisprotsess, mille käigus võetakse omaks teatud väärtused on

kolmedimensiooniline: kognitiivne- enda ja teiste käitumise, konteksti ja kultuuri tundmine, mõistmine; afektiivne- omaksvõtt, häbi ja süütunne, empaatia, vastutustunne, julgus ja motiveeritus; tegevuslik- otsustamine ja tegutsemine, harjumuslikud käitumisviisid. Kõik kolm väärtustamisprotsessi mõõdet mõjutavad üksteist. (Schihalejev, 2011)

Väärtustamisprotsessi ajal toimub inimeses viis olulist tegevust: mõtlemine, tundmine, valimine, suhtlemine, tegutsemine (Kirschenbaum, 2009; Põder et al., 2009, lk 127-129).

Väärtuseid saab jagada seesmisteks ehk lõppväärtusteks- väärtused, mida soovitakse nende endi pärast, olenemata heaolu kasvust; instrumentaalseteks ehk vahendväärtusteks- väärtused, mis on vahendiks mingi väärtusliku asja saamiseks; kombineeritud väärtusteks- väärtused, mis on head iseenesest ning head teiste hüvede saavutamiseks (Sutrop, 2009; Põder et al., 2009). Väärtustamisprotsessi ajal toimub pidev iseloomu kujudamine läbi erinevate otsuste. Üldiselt on väärtustatavad teod, mis tehakse sisemistest väärtustest lähtuvalt, neid tegevusi sooritatakse ka paremini, sest need annavad inimesele kontrolli- ja kompetentsustunde (Konstabel, 2007). Iga tehtud tegu annab inimesele kogemuse. Iseloomukasvatuses antakse edasi väärtused, mis on läbi kogemuste osutunud väärtuslikuks (Kuurme, 2009; Sutrop et al., 2009). Lähtuvalt kogemuslikkusest saab väärtused jaotada positiivseteks ja negatiivseteks (asjad, seisundid, mida me soovime või ei soovi kogeda) (Sutrop, 2008; Pisuke & Sutrop, 2008). Lisaks kogemuste omandamisele on iseloomukasvatuses oluline osa enda väärtustest teadlikuks saamisel ja võrdlemisel teiste inimeste väärtustega ja ka iseloomu omadustega.

Iseloomukasvatuse mõjutegurid

Kodu roll iseloomukasvatuses. Iseloomutunnused hakkavad arenema juba esimese eluaasta jooksul. Esimese eluaasta jooksul hakkavad kujunema empaatia ja kiindumussuhted ning lähtuvalt sellest on suhe lapse ja lapsevanemate vahel väga oluline (Berkowitz, 2009; Põder, et al., 2009). Esmase sotsialiseerumine leiab aset kodus, kus omandatud väärtused ja maailmanägemus on lapsele ainuõiged (Allaste, 2008; Pisuke et al., 2008). Lapsevanemate poolt edasi antud käitumismallid annavad lapsele esmased signaalid õige käitumise ja heade iseloomujoonte kohta. Arengupsühholoogid on teinud kindlaks kaheksa valdkonda, kus antakse lapsevanema poolt oluline signaal tema käitumisele, mis omakorda kujundab lapse iseloomu: sotsiaalne orientatsioon, enesevalitsus, kuulekus, enesehinnang, empaatia, südametunnistus, moraaliarutlus ja altruism (Berkowitz, 2009; Põder et al., 2009). Üks pedagoogikas levinud seisukohti on, et perekond on ühiskonna tuum, mis elab läbi kõik ühiskonnas toimuvad muutused (Ranne, 2008). Kiiresti arenevas ja muutuv maailmas pole

kerge toime tulla, seda enam vajab laps kindlust ja tähelepanu oma vanematelt (Tuuling, 2008). Vanemate omavaheline ning lapsele suunatud käitumine mõjutab mitmel viisil lapse mõttemaailma lähtuvalt otsustest ja käitumisest, mida ta vanemate põhjal näeb.

Lapsevanematest oleneb üsna palju, mida laps hakkab väärtustama ning missugused iseloomuomadused on väärtuslikud.

Lapsevanemate eeskuju mõjutab palju lapse käitumismalle. Lapsevanemate enda käitumise kaudu tulenev informatsioon on lapsele otseseks suuniseks, missugune käitumine ja iseloomuomadused on väärtustatud. Lapse käitumismallide kujunemist mõjutab väga palju ka see, kui palju lapsevanem temaga aega veedab. Kvaliteetse kasvatuses andmist piiravad lapsevanemate kõrge tööhõive ning pereliikmete viibimine suurema osa päevast väljaspool kodu (Talts, 1998; Kraav, Mikk, 1998). Eelnimetatu mõjul nõrgeneb lapsevanemate poolt edasi antav mudel, mis on vajalik turvaliseks iseloomu kujunemiseks ning suureneb erinevate tegurite roll (nt meedia), mis ohustavad lapse iseloomu terviklikku väljakujunemist.

Lapsevanemate ja kooli vaheline koostöö on samuti oluline- see aitab kinnistada soovitavaid väärtuseid ning toetab iseloomu kujunemist. Selleks, et lapse iseloomukasvatus toimuks nii kodus kui ka koolis efektiivselt, on kõigepealt vaja, et kumbki pool mõistaks ühist missiooni: aidata lapsel areneda ja kujundada tema iseloomu (Sarv, 2008; Tuuling, 2008). Oluline on tihe koostöö, et kumbki pool mõistaks, mida soovitakse lapsele edasi anda. Efektiivseks koostöö toimimiseks lapsevanemate ja õpetaja vahel on tähtis vastastikune lugupidamine, delikaatsus, ühine lugupidamine lapse suhtes, ühised ettevõtmised ja vestlused (Sarv, 2008; Tuuling, 2008).

Kooli roll iseloomukasvatases. Kool mõjutab lapse iseloomu kujunemist. Väärtuskasvatus koolis aitab kujundada iseloomu (Maandi, Pilli, 1998; Mikk, 1998). Väärtushinnangud kujunevad lapse- ja noorukieas ning seetõttu on koolil väga oluline roll väärtuskasvatases ning ka iseloomukasvatuse vaatepunktist lähtudes (Sutrop, 2009; Põder et al., 2009). Kool peaks olema moraalse ja hooliva ühiskonna mudeliks, kus õpilasel on võimalik kogeda täiskasvanute ja eakaaslaste hoolimist ja tähelepanu ning ühtekuuluvustunnet (Talts, 2008; Tuuling, 2008). Turvalises ja hoolivas keskkonnas seatakse lapse iseloomu kujunemiseks head tingumused. 2011. aastal kinnitatud õppekavas liigitatakse lähtuvalt Eesti Vabariigi põhiseadusest ja ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonist, Euroopa Liidu alusdokumentidest ning lapse õiguse konventsioonist väärtused:

1) üldinimlikud ehk moraalsed: ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu;

2) ühiskondlikud ehk sotsiaalsed: vabadus, demokraatika, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus. (Merlecons, 2011; Salumaa & Talvik, 2011) Sama skeemi järgi jaotab väärtused ka riikilik programm „Eesti ühiskonna väärtustearendus 2009 - 2013.”

Igas koolis on pisut erinevad kollektiivis tekkinud väärtused, suhtumised, uskumused, mis on kooli käitumisnormide, traditsioonide, rituaalide aluseks ning kujundavad suhteid, juhtimis- ja koostööviise ning õppetegevust (Schihalejev, 2011). Lickona (2009) järgi on iseloomukasvatuse programmi koostamisel ning kohandamisel oma kooli vajadustest lähtuvalt vaja tähelepanu pöörata järgnevale:

- 1) kooli mõõdupuu - ühised väärtused moraali osas ning kooli kogukonna ühtsus selles valdkonnas;
- 2) iseloomupõhine kooli moto;
- 3) juhtrühmade moodustamine - juhtrühmad, kes hoiavad ülal programmi rakendamist;
- 4) teadmiste baasi kujundamine - õpetajatele suunatud koolitused, kursused iseloomukasvatuse kohta;
- 5) iseloomu edendavaks kooliks pürgimine, muudatused töös lähtuvalt iseloomukasvatusest;
- 6) iseloomukasvatuse rakendamise mõju hindamine koolis - kooli moraalse ja intellektuaalse kultuuri analüüs;
- 8) kvaliteetse iseloomukasvatuse programmi kavandamine lähutvalt analüüsist seni tehtu põhjal;
- 9) iseloomukasvatuse hindamine koolis rakendatava programmi tõhustamiseks;
- 10) täiskasvanute kogukonna efektiivsuse parandamine –koostöö koolitöötajate ja lastevanematega;
- 11) pikaajaline perspektiiv iseloomukasvatuse rakendamisel. (Lickona, 2009; Pöder et al., 2009, lk 256- 272)

Iseloomukasvatuses on oluline roll heal eeskujul, kes aitab kujundada iseloomu. Koolikontekstis on hea eeskuju mudeliks õpetaja, kes on klassis õpilastele eeskujuks. Õpetaja määrab ja hoiab standardeid kooli- ja klassiruumis ning viib läbi tegevusi, mis kujundavad õpilase iseloomu (Shumaker, 2009 et al., Pöder et al., 2009). Õpetaja peaks kriitiliselt läbi vaatama oma väärtushinnangud ning mõtlema, mida ta annab edasi läbi õpetatava sisu ja meetodite, õpilaste ja kolleegidega suhtlemise (Cooper et al., 2009; Pöder et al., 2009). Õpetaja roll iseloomukasvatuses on korraldada õpisiituatsioone, mis võimaldavad areneda väärtustatavatel iseloomujoontel, kus õpetaja on spetsialist, kes soodustab ja suunab iga lapse

iseloomu arengut arvestades tema iseloomu (Chazan, 2009; Pöder, Sutrop & Valk, 2009). Õpetaja soodustab protsessi, mille kaudu laps sõnastab enda jaoks väärtused endale arusaadavalt ning põhjendab oma väärtushinnanguid. Väärtushinnangutest teadlikuks saamine ning nende üle reflekteerimine aitab õpilastel kujundada isikliku moraalikodeksi (Schihalejev, 2011). Isikliku väärtussüsteemi kujunemine aitab lapsel selgusele jõuda, missugune inimene ta olla tahab. Õpetaja peab hästi tundma õppima oma õpilasi, et neid iseloomu kujundamisel edukalt suunata. Õpetaja peab teadlik olema laste reaktsioonist kõigele, mida ta ees näitab, ütleb või teeb ning mõjust, mida see õpilaste käitumisele avaldab. (Cooper et al, 2009; Pöder et al., 2009) Õpetaja saab iseloomule suunatud harjutuste, käitumise läbi teadlikult suunata õpilasi eneseanalüüsile, väärtussüsteemi kujunemisele ja iseloomu arendamisele positiivses suunas.

Meedia roll iseloomukasvatases. Meedia mõjutab lapse iseloomu kujunemist üha rohkem. Lapsed ja noored on palju aega televisiooni, raadio, ajalehtede, ajakirjade, raamatute taga, millele lisandub veel kasvava tendentsiga arvuti taga veedetud aeg (Carlsson, U 2010). Meediast nähtud suhtumised ja eeskujud mudelid mõjutavad lapse väärtussüsteemi ning annavad tõuke iseloomujoonte arenguks teatud suunas, mille juurdumine sõltub lapse ja lapsevanemate omavahelistest suhetest ning kodusest kultuurist.

Arvuti ja interneti kasutamise mõju lapse iseloomu arengule on Carlssoni (2010) järgi eriti oluline tegur, kuna sisaldab väga palju erinevaid karakteristikuid: kommunikatsioon, informatsioon, teadmised, ostmine, mängud, arvamus- informatsioon, loovus jne. Üks laste ja noorte poolt enam kasutatav võimalus internetikeskkonnas on sotsiaalsed suhtlusportaalid (Carlsson, 2010). Suhtlusportaalides veedetud aeg suurendab otseselt eakaaslaste mudeli mõju lapse iseloomu arengule, mis peaks rohkem kuuluma lapsevanematele ja õpetajale. Täiskasvanutel on lapse arvuti kasutamise osas oluline roll, suunamisel ning selgitustööl. Lapsevanematel ja õpetajal on oluline roll õpetada lapsi suhtuma kriitiliselt meedia, eriti interneti suhtes (Hagen, 2010; Carlsson, 2010). Täiskasvanute suhtumine ja tegutsemine annab edasi signaale meedias väärtustava suhtes.

Mitmekesisuse ja vaadatavuse poolest on teine suur meedia mõjutegur televisioon, milles leidub saateid sisuliselt kõikide eluvaldkondade kohta. Lapsevanemad ei ole alati kursis, milliseid saateid nende laps vaatab. Tekib oht, et lapse maailmapilt, väärtused ja iseloom saavad mõjutatud väga juhuslike mudelite poolest, mis on sageli negatiivsed. Lapsevanematel on oluline roll seletuste andmises lapsele televisioonist nähtu kohta. Televisioon mängib olulist rolli stereotüüpide ja reaalsustaju kujunemisel (Hargrave- Millwood, Livingstone,

2006; Carlsson, Von Filitzen, 2006). Kahjuks tekitab televisioon palju väärraid arusaamu ja kujutluspilte elust, rollidest ning olukordadest, mis mõjutavad lapse iseloomu arengut ebasoovitavate väärtuste suunas. Eriti palju mõjutab televiisorist vaadatu väiksemaid lapsi.

Sõprade roll iseloomukasvatustes

Sõprussuhete loomine ja nendes olemine arendab sotsiaalseid oskuseid, mis on iseloomu kujunemisel väga oluline. Sõprussuhete kujunemise aluseks on huvide, hoiakute ja väärtushinnangute sarnasus. Väiksemate laste sõprust iseloomustab enesekesksus ja pealiskaudsus. Mida vanemaks laps saab seda olulisemaks saavad sõprussuhetes ühised huvid, sarnased väärtused, usaldus isiklike teemade jagamisel. (Krull, 2000) Samuti on sõprussuhetes oluline väärtus samastumisvajadus (eriti teismeeas), mis annab lapsele võimaluse mõista enda tundeid, mõtteid, emotisoone (Saks, 2012). Samuti aitab samastumine või mittesamastumine selgitada, missuguseid iseloomuomadusi ja väärtuseid oluliseks peetakse.

Eakaaslaste mõju algab koolieelses eas. Sõpradel on lapsepõlves tugev mõju enesemõistmisele, sotsiaalsetele oskustele, moraaliarutluse arengule, riskikäitumises osalemisele jne. (Berkowitz, 2009; Pöder et al., 2009) Iseloomu kujunemist mõjutavad lähtuvalt sõprussuhetest suhted koolikaaslastega, staatus kooliklassis, kuulumine noorterühma (kampa), kitsas või lai suhtlusring (Kidron, 2001). Samalaadselt perekonnaga väljendab kaaslaste rühm laiema kultuuri väärtusi ja käitumismalle või sotsiaalseid norme (Lindgren & Suter, 1985; Krull & Öunapuu, 1994). Suheldes kaaslastega kogeb laps väärtusmõistete erinevaid tähendusi ning seda, et sarnaseid väärtuseid omaks pidavad inimesed võivad käituda erinevalt. Lapsel tekivad erinevaid situatsioone nähes ja neid mõtestades väärtuskogemused, mis suunavad väärtuste ja iseloomu kujunemist. (Neeme, 2011; Kuurme, 2011).

Varasemad uurimused väärtuskasvatusest

Väärtuseid ning väärtushinnanguid on uuritud üsna palju, väärtuskasvatust iseloomukasvatuse käsitlest lähtuvalt veel autori andmetel uuritud pole. Käsitleksin paari uuringut, mis viimase kümne aasta lõikes on Eestis läbi viidud. Valisin uurimused, mis haakuvad magistritöös läbiviidava uurimusega iseloomukasvatuse rakendamise kohta õpetajate töös.

Aastal 2008 viisid Pille Valk, Tartu Ülikooli religioonipedagoogika dotsent ja Kultuuriteooria Tippkeskuse religiooniuuringute töörühma juht, ning Laura Lilles, Tartu Ülikooli eetikakeskuse referent, läbi uuringu „Õpetajate vaated väärtuskasvatusele” osana riikliku programmi „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009– 2013” raames. Uuringu

eesmärgiks oli selgitada, kuidas suhtuvad õpetajad väärtuste teemade käsitlemisesse koolitundides ja - keskkonnas. Uuringus osales 65 õpetajat, kes olid erineva koolitustaseme ja haridustasemega (kutse omandanud või omandamisel). Esimene osa uuringust oli kvantitatiivne ning teine kvalitatiivne. Uurimisvahendiks kasutati küsimustikku. Uuringu tulemustest selgus, et õpetajate jaoks on väärtuste teema oluline ning seda saab ja tuleb koolis sageli käsitleda. Õpetajad hindasid kõrgelt kooli rolli õpilaste väärtuste kujundamisel. Kõige tähtsamateks väärtusteks pidasid uuringus osalejad Suurimateks väärtuskasvatust takistavateks teguriteks olid väärtused ja eluviisid ühiskonnas, vähene üksmeel väärtuste osas, probleemid õppekavaga, puudulik koostöö peredega. (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009)

Väärtuskasvatuse kvaliteedi tõstmiseks on vaja tunda kasvatatavaid, ehk neid, kellele väärtuskasvatust õpetatakse. Aastal 2009 tutvustasid Margit Sutrop ja Inger Kraav Eesti Inimarengu Aruandes uurimust, mis hõlmas Eesti koolinoorte väärtusi ja väärtuskasvatust uurimist. Uurimuse tulemustest selgusid noorte poolt enam hinnatud väärtused: sõprus, perekond, tervis, õiglus, võime jääda iseendaks; väärtuste kujundajad: vanemad, sõbrad, kool (tähtsuse järjekorras) ning lapsevanemate väärtused õpilaste arvates ja kooli roll väärtuskasvatuses. Veel tõid õpetajad väärtuste arendamisel takistusena välja õpilaste ühtehoidvuse negatiivse käitumise suhtes. (Sutrop, Kraav, 2010;).

Uurimustöö eesmärgid ja hüpoteesid

Uurimustöö eesmärgiks on anda ülevaade õpetajate rolli olulisusest õpilaste väärtuste ja iseloomu kujundamisel. Samuti on eesmärgiks kirjeldada, milliseid väärtuseid, tahtelisi iseloomuomadusi, sotsiaalseid oskuseid õpetajad oluliseks peavad ning missuguseid meetodeid nende arendamiseks kasutavad. Samuti on uurimustöö eesmärgiks saada teada, missuguseid tulemusi ja takistusi on õpetajad iseloomukasvatuse läbiviimisel koolis kohanud.

Uurimusküsimused:

1. Kui oluliseks peavad õpetajad enda eeskujulise õpilase iseloomu arengul?
2. Missuguste väärtuste kujundamist peavad õpetajad oluliseks?
3. Missuguste tahteliste iseloomujoonte kujundamist peavad õpetajad oluliseks?
4. Kui tähtsat rolli omab kool õpilaste iseloomu ja väärtuste kujundajana?
5. Missuguseid meetodeid kasutavad õpetajad iseloomuomaduste kujundamiseks ja õppetunni motiveerimiseks?

6. Missugused tulemusi ja takistusi on õpetajad näinud iseloomukasvatuse läbiviimisel koolis?

Töö hüpoteesid on järgmised:

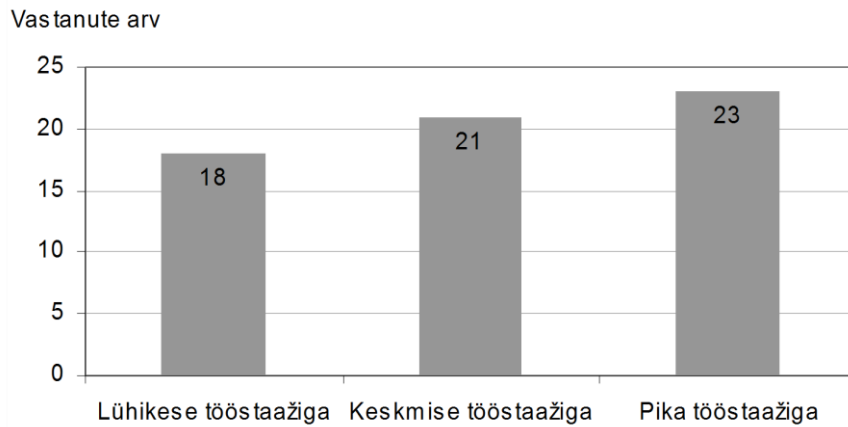
1. Õpetaja peab enda eeskuju õpilase iseloomu kujunemisel oluliseks.
2. Õpetajate arvates on iseloomu ja väärtuste kujunemisel kodu olulisem tegur kui kool.
3. Tähtsamateks kujundatavateks iseloomuomadusteks õpetajate arvates on ausus, austus.
4. Iseloomukasvatuse läbiviimist takistab kooli ja kodu puudulik koostöö.

Metoodika

Valim

Magistritöö raames viidi läbi küsitlus 3 Tallinna tavaõppekavaga üldhariduskoolide õpetajate seas. 3 Tallinna tavakooli valiti lihtsa juhusliku valiku teel. Valiku tegemisel saadeti erinevatesse Tallinna koolidesse laiali infokirjad ja paberankeedid uuringus osalemiseks. Uuring toimus märtsist aprillini 2013. aastal, kui magistritöö autor korraldas valitud koolides paberankeetide jaotamise ja kogumise. Infokirjades pöördus magistritöö autor valituks osutunud koolide direktorite, õppealajuhatajate poole, ühes koolis õpetajate poole, kellelt paluti uuringu läbiviimiseks nõusolekut.

Uuringus osalemine oli vastajatele anonüümne ja vabatahtlik ning autor uuringusse võetud koolide ja vastajate nimesid ei avalikusta. Kokku jagati välja 110 paberankeeti, millest saadi täidetuna tagasi 62 ankeeti (ehk 56% kolme kooli õpetajatest). Küsimustiku täitjateks olid üldhariduskoolide õpetajad, kes töötasid lastega I-IV kooliastmes. Suurem osa uuringus osalenud õpetajatest töötas korraga mitmes kooliastmes. Kui vaadata uuringus osalenud õpetajate soolist jaotust, siis 62-st õpetajast 57 olid naisõpetajad ning 5 meesõpetajad. Uuringus osalenud õpetajatel paluti ankeedis ära märkida ka õpetajana töötatud aeg, sest tööstaaži alusel tehti hiljem ka uuringu tulemuste kokkuvõtteid. Uuringus osalenud õpetajad jaotati tööstaaži alusel kolme gruppi: lühikese tööstaažiga õpetajad (õpetajana töötatud kuni 10 aastat), keskmise tööstaažiga õpetajad (õpetajana töötatud 11-25 aastat) ning pika tööstaažiga õpetajad (õpetajana töötatud üle 25 aasta). Uuringus osalenud õpetajate jaotus tööstaaži järgi on näha joonisel 1:

Joonis 1. Uuringus osalenud õpetajad tööstaaži järgi

Mõõtvahendid

Ankeet koosnes 13 küsimusest (lisa 1): küsimusi kooli, õpetaja ja kooli rollist iseloomu kujundajana; sotsiaalsete oskuste ja väärtuste kujundamisest; iseloomuomaduste kujundamise olulisusest; meetodite kohta, mida õpimotivatsiooni ning iseloomujoonte kujundamiseks kasutatakse. Ankeedis oli kaks avatud küsimust väärtuste arutelude läbiviimise ja iseloomukasvatuse rakendamise takistuste kohta koolis.

Ankeedi koostamisel lähtuti kirjandusest, mis käsitleb iseloomuomadusi, väärtuseid, meetodeid väärtuskasvatuse läbiviimiseks ja iseloomu arendamiseks, sotsiaalseid oskuseid. Kasutatud teoste põhjal koostas magistritöö autor loetelu väärtuskasvatuse seisukohalt olulistest väärtustest ja tahtelistest iseloomuomadustest, millele andsid uuringus osalenud õpetajad hiljem ka omapoolse hinnangu. Õpetajatel paluti ankeedis loetletud väärtuste ja tahte- ja iseloomuomaduste, sotsiaalsetele oskustega seotused küsimustele panna hinnang: „väga oluline“, „oluline“, „ebaoluline“ või „täiesti ebaoluline“, samuti oli olemas vastusevariant „ei oska öelda“. Igale hinnangule omistati hiljem andmetöötluses punktide arv, kus hinnang „väga oluline“ sai neli punkti, „oluline“ kolm punkti, „ebaoluline“ kaks punkti ning „täiesti ebaoluline“ sai ühe punkti. Vastusevariandile „ei oska öelda“ punkte ei omistatud. Samuti paluti õpetajatel märkida loetelust meetodeid, mida nad kasutavad iseloomu kujundamiseks ning õpilaste motiveerimiseks.

Ühes küsimuses paluti õpetajatel panna tähtsuse järjekorda iseloomu mõjutavad tegurid. Igale tegurile omistati hiljem andmetöötluses punktide arv, kus esimeseks pandud tegur sai neli punkti, teiseks pandud tegur kolm punkti, kolmandaks pandud tegur kaks punkti ja neljandaks pandud tegur ühe punkti.

Õpetajatel paluti kirjutada vabas vormis väärtuste arendamise tagajärgede ja iseloomukasvatuse takistustest koolis.

Protseduur

Uuring toimus märtsist aprillini 2013. Viisin läbi koolide otsimise, ankeetide jaotamise ja kogumise. Eelnevalt kirjutasin koolide direktoritele, õppealajuhatajatele ning ühes koolis õpetajatele, kellelt palusin uuringu läbiviimiseks nõusolekut. Keskmiselt võttis ankeedi täitmine aega 10 minutit.

Tagastatud ankeedite vastused sisestati uurija poolt andmetöötlusprogrammi MS Exeli tabelitöötlusprogrammi, kus toimus ka hilisem andmeanalüüs. Andmeanalüüsis kasutati MS Exceli tabelitöötlusprogrammis risttabelit (Pivot).

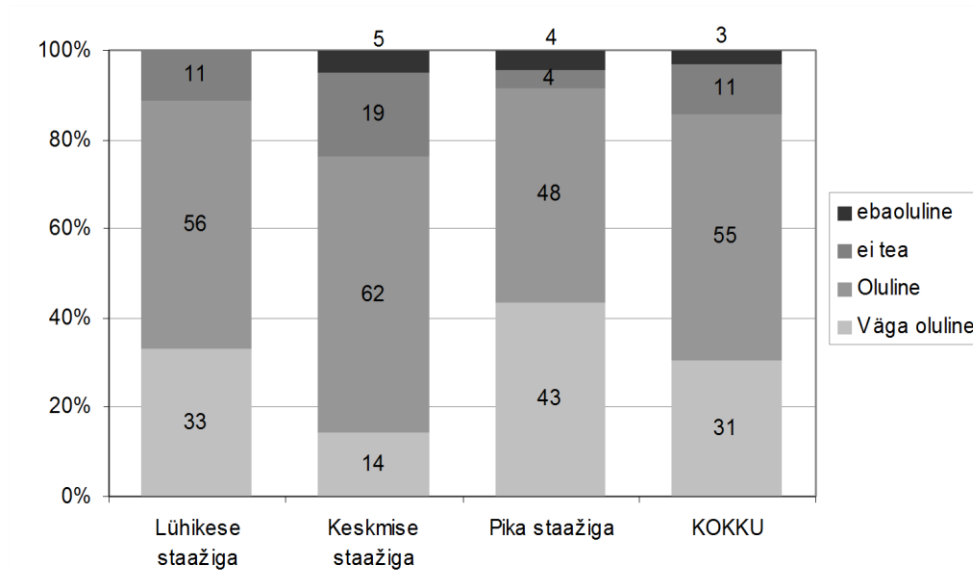
Tulemused

Õpilase iseloomu mõjutavad tegurid

Uuringus osalenud õpetajatel tuli ankeedis vastata küsimusele ”Kui oluliseks pean õpilase iseloomu arendamisel enda eeskuju?”. Ankeedile vastanud õpetajatest pidas 85% (N=53) enda eeskuju õpilase iseloomu arendamisel kas oluliseks või väga oluliseks. Õpetajad hindasid õpilase iseloomu arendamisel oma rolli olulisust järgmiselt:

- väga oluline 31%
- oluline 55%
- ei oska öelda 11%
- ebaoluline 3%

Kui vaadata sellele küsimusele vastamist õpetaja tööstaaži järgi, siis uuringu tulemustest on näha, et eristusid keskmise staažiga õpetajad. Väga oluliseks või oluliseks pidasid enda eeskuju õpilase iseloomu kujunemisel vastanud õpetajatest pika staažiga 91% , keskmise staažiga 76% , lühikese staažiga 89% Õpetaja iseloomu olulisus õpilase iseloomu arendamisel vastanute seas kokku ja õpetaja tööstaaži järgi on esitatud joonisel 2:

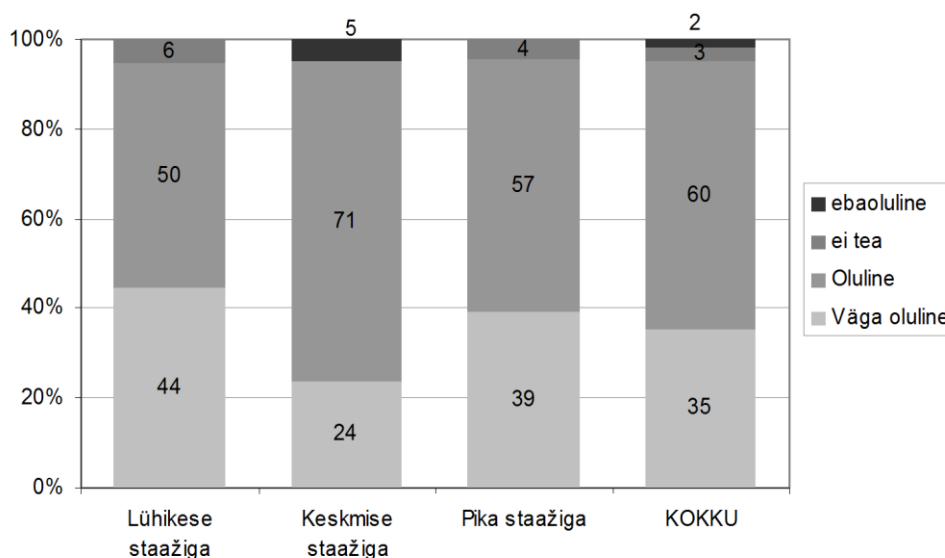
Joonis 2. Õpetaja iseloomu olulisus õpilase iseloomu arendamisel vastanute seas õpetaja tööstaaži järgi ja kokku

Uuringus osalenud õpetajatel tuli ankeedis vastata küsimusele "Kui oluliseks pean kooli koostööd koduga õpilase iseloomu arendamisel?". 95% (N=59) ankeedile vastanud õpetajatest pidas kooli ja kodu koostööd õpilase iseloomu arendamisel kas oluliseks või väga oluliseks.

Kooli- ja kodu koostöö olulisust hindasid vastanud õpetajad järgmiselt:

- väga oluliseks 35%
- oluliseks 60%
- ebaoluliseks 13%
- täiesti ebaoluliseks 5%
- ei osanud öelda 2%

Kui vaadata uuringu tulemusi era või oluliseks pidasid kooli ja kodu koostööd õpilase iseloomu arendamisel vastanud õpetajatest lühikese staažiga 94%, keskmise staažiga 95% ja pika staažiga 96%. Kooli ja kodu koostöö õpilase iseloomu arendamisel vastanud õpetajate seas kokku ja tööstaaži järgi on esitatud joonisel 3:

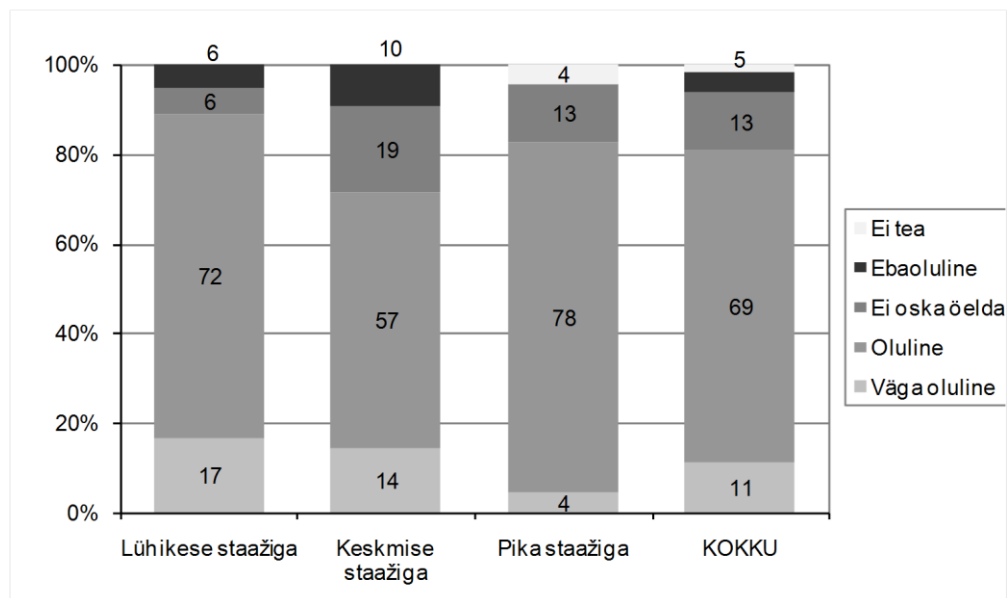

Joonis 3. Kooli ja kodu koostöö mõju õpilase iseloomu arendamisel vastanute seas õpetaja tööstaaži järgi ja kokku

Uuringus osalenud õpetajatel tuli ankeedis vastata küsimusele "Kui oluliseks pean kooli- ja klassiväliste ürituste rolli õpilaste iseloomu kujunemisel?". 81% (N=50) ankeedile vastanud õpetajatest pidas kooli- ja klassiväliste ürituste rolli õpilase iseloomu kujunemisel kas oluliseks või väga oluliseks. Kooli- ja klassiväliste ürituste rolli hindasid vastanud õpetajad järgmiselt:

- väga oluliseks 11%
- oluliseks 69%
- ei oska öelda 3 %
- ebaoluliseks 2 %

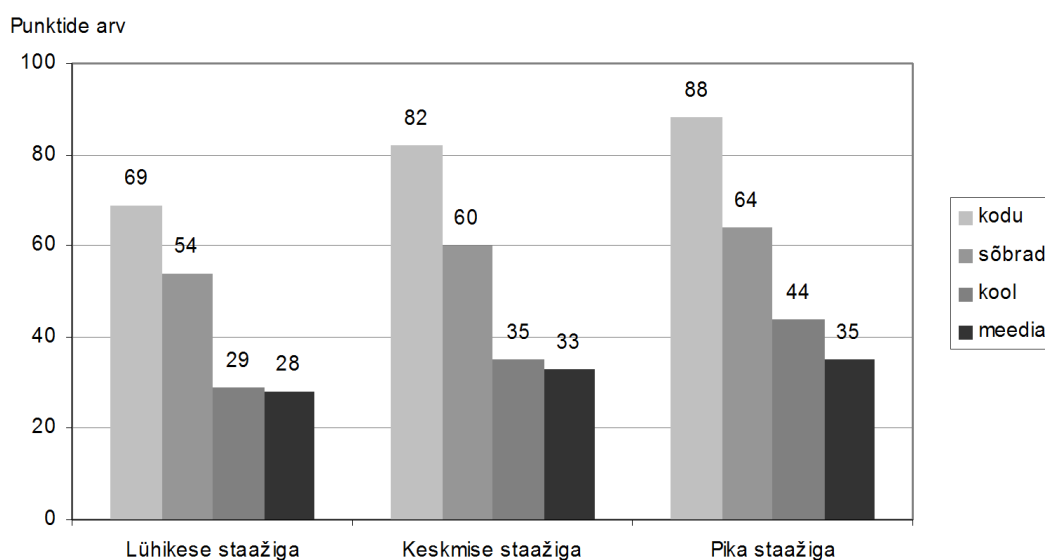
Kui vaadata uuringu tulemusi eraldi, vastanud õpetajate tööstaaži gruppides, siis vastanutest õpetajatest pidas kooli- ja klassiväliste ürituste rolli õpilase iseloomu kujunemisel väga oluliseks või oluliseks keskmise staažiga õpetajate seas 71% (N= 15), pika staažiga 83% (N=19), lühikese staažiga 89% (N=16) . Kooli- ja klassiväliste ürituste roll õpilase iseloomu kujunemisel õpetaja tööstaaži järgi on esitatud joonisel 4:

Joonis 4. Kooli- ja klassiväliste ürituste olulisus õpilaste iseloomu kujunemisel vastanute seas õpetaja tööstaaži järgi

Uuringus osalenud õpetajatel tuli järgmisena vastata küsimusele "Järjestage palun tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist". Õpilase iseloomu kujunemist mõjutavad tegurid on vastanud õpetajate arvates olulisuse järjekorras: kodu (239 punkti), sõbrad (178 punkti), kooli (108 punkti), meedia (96 punkti).

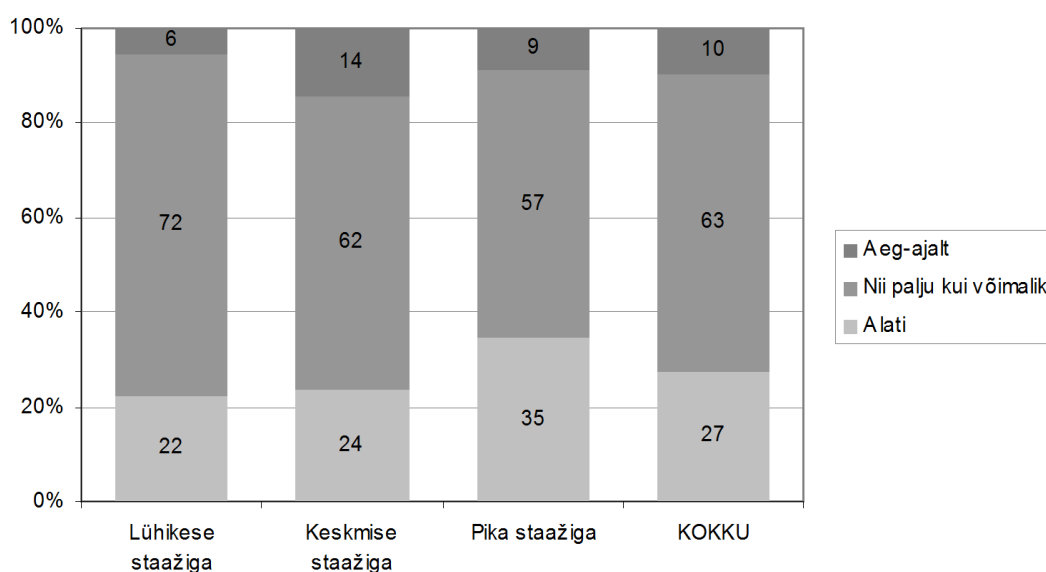
Õpetajate tööstaaži gruppides vaadates selgub, et kõik grupid järjestasid õpilase iseloomu kujunemist mõjutavad tegurid samas järjekorras: kodu, sõbrad, kool, meedia. Tegurid, mis õpilase iseloomu kujunemist mõjutavad on vastanute seas õpetaja tööstaaži järgi esitatud joonisel 5:

Joonis 5. Tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist õpetaja tööstaaži järgi

Uuringus osalenud õpetajatel tuli ankeedis vastata küsimusele "Kas ergutan õpilast hea töö või vastuse korral?". 90% (N=56) küsimusele vastanud õpetajatest vastas õpilase ergutamise kohta hea töö või vastuse korral „teen seda alati“ või „teen seda nii palju kui võimalik“. Õpilast ergutas hea töö või vastuse korral vastanud õpetajatest alati 27% (N=17), nii palju kui võimalik 63% (N=39), aeg ajalt 10% (N=6). Mitte ükski uuringus osalejatest ei vastanud, et ta ei erguta õpilasi hea töö või hea vastuse korral peaaegu kunagi või kunagi.

Kui vaadata uuringu tulemusi eraldi vastanud õpetajate tööstaaži gruppides, siis siin ei olnud suuri erinevusi. Vastanud õpetajatest ergutavad õpilasi hea vastuse või töö korral alati või nii palju kui võimalik 94% lühikese staažiga (N=17) , pika staažiga 92% (N=21) ja keskmise staažiga 86% (N=18). Tulemused õpilase ergutamise kohta hea töö või vastuse korral on õpetaja tööstaaži järgi esitatud joonisel 6:

Joonis 6. Õpilase ergutamine hea töö või vastuse korral õpetaja tööstaaži järgi

Sotsiaalsete oskuste kujundamine

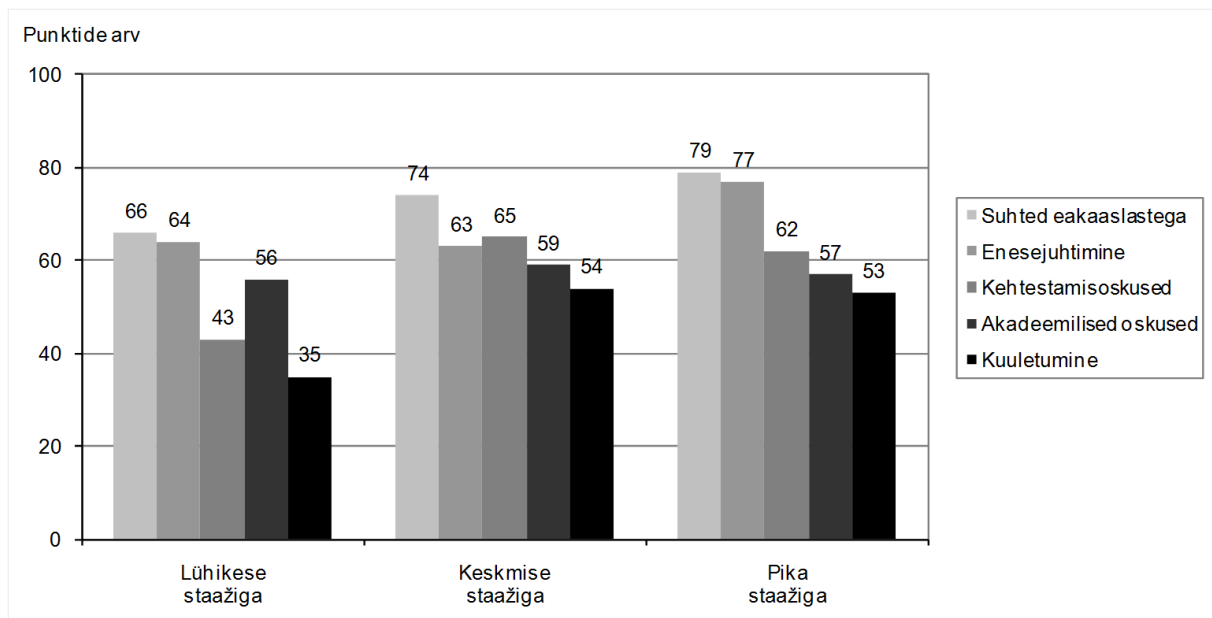
Järgmisena tuli uuringus osalenud õpetajatel vastata küsimusele "Kui oluliseks pean järgmiste sotsiaalsete oskuste arendamist õpilaste iseloomu kujunemisel?". Vastanud õpetajad hindasid sotsiaalseid oskuseid järgnevalt: suhted eakaaslastega (219 punkti), enesejuhtimine (204 punkti), akadeemilised oskused (172 punkti), kehtestamisoskused (170 punkti), kuuletumisoskused (142 punkti). Väga oluliseks või oluliseks pidasid ankeedi täitnud õpetajad järgmiste sotsiaalsete oskuste arendamist:

- suhteid eakaaslastega 98 %
- vastanutest enesejuhtimist 92 %
- akadeemilisi oskused 87%

- kehtestamisoskused 85 %
- kuuletumisoskused 69%

Kuuletumis- ja kehtestamisoskuse teistest vähem oluliseks pidamist mõjutas asjaolu, et vastanud õpetajad ei osanud anda hinnangut nendele sotsiaalsetele oskustele: kuuletumine 27% kehtestamisoskused 15% .

Tööstaaži põhjal tulemusi võrreldes on näha, et lühikese staažiga õpetajad pidasid iseloomu kujunemisel akadeemiliste oskuste arendamist (56 punkti) olulisemaks kui kehtestamisoskuseid (43 punkti), samas kui keskmise ja pika staažiga õpetajad pidasid akadeemiliste oskuste arendamist vähem oluliseks kui kehtestamisoskuste arendamist. Keskmise staažiga õpetajad pidasid kehtestamisoskuste arendamist olulisemaks kui enesejuhtimist, samas pika ja lühikese staažiga õpetajad pidasid enesejuhtimist olulisemaks kui kehtestamisoskuseid. Sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus õpilase iseloomu kujunemisel õpetaja tööstaaži järgi on esitatud joonisel 7:

Joonis 7. Sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus õpilase iseloomu kujunemisel õpetaja tööstaaži järgi

Väärtuste kujundamine.

Järgmise küsimuse juures paluti õpetajatel hinnata etteantud väärtuste kujundamise olulisust. Ankeedis loetletud väärtused olid järgmised: aukartus elu vastu, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, vastupidavus, enesekindlus, enesedistsipliin, mõõdukus, enda tunnetega toimetulek, kaastunne, empaatia, ustavus, andestamine, lootus, entusiasm, huumorimeel, eesmärkide seadmine, moraalsete põhimõtete järgimine, sõnapidamine, eetiline

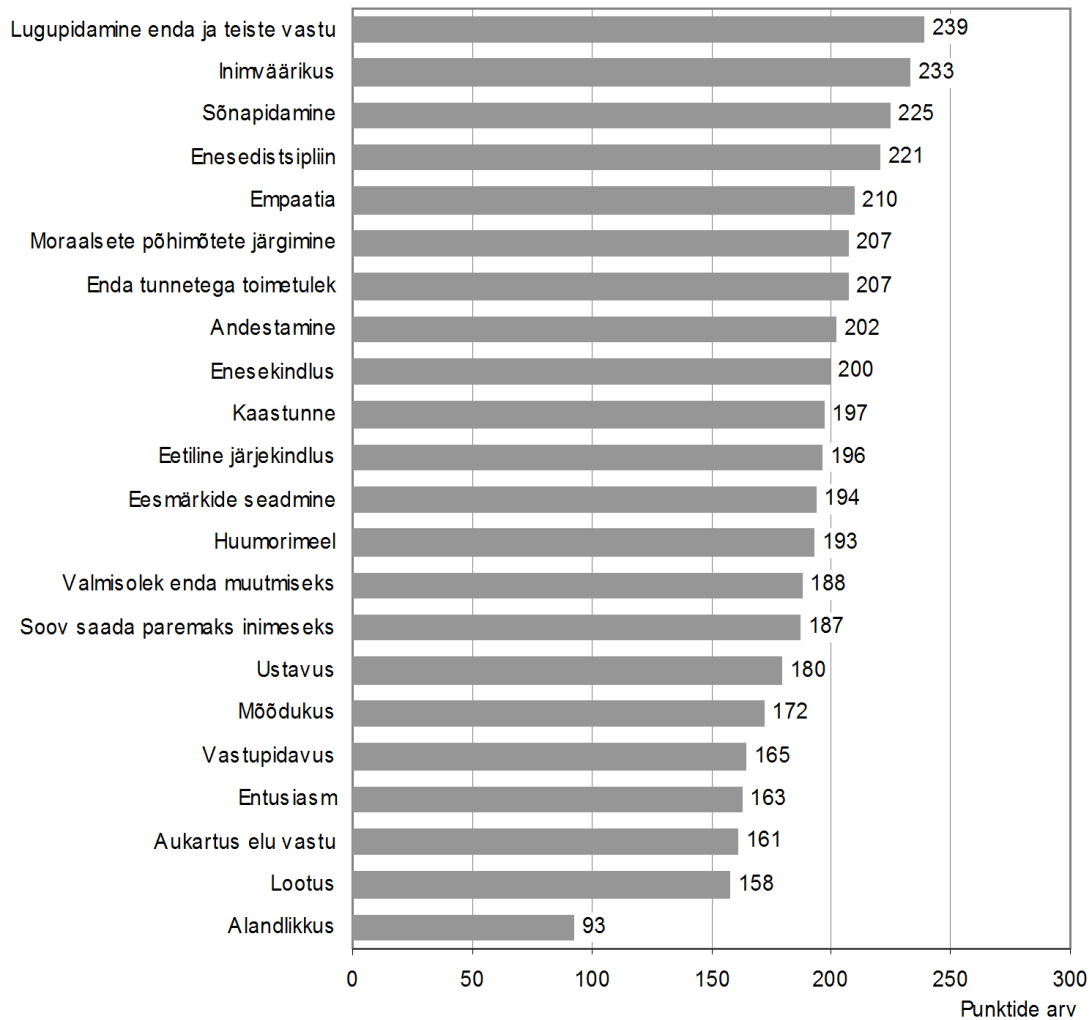
järjekindlus, alandlikkus, soov saada paremaks inimeseks, valmisoleks enda muutmiseks.

Joonisel 7 on näha väärtuste järjestus punktisummade järgi.

Tulemustest selgus, et kõige olulisemateks kujundatavateks väärtusteks pidasid uuringus osalenud õpetajad lugupidamist enda ja teiste vastu (239 punkti), inimväärikust (233 punkti) ja sõnapidamist (225 punkti). Järgnesid enesedistsipliin (221 punkti), empaatia (210 punkti), moraal (207 punkti), enesevalitsus (207 punkti). Nende väärtuste kujundamist pidas väga oluliseks kõige rohkem uuringus osalenud õpetajatest:

- lugupidamine enda ja teiste suhtes 85%
- inimväärikus 76%
- sõnapidamine 63%
- enesedistsipliin 61%
- empaatia 53%
- moraal 48%
- enesevalitsus 48%

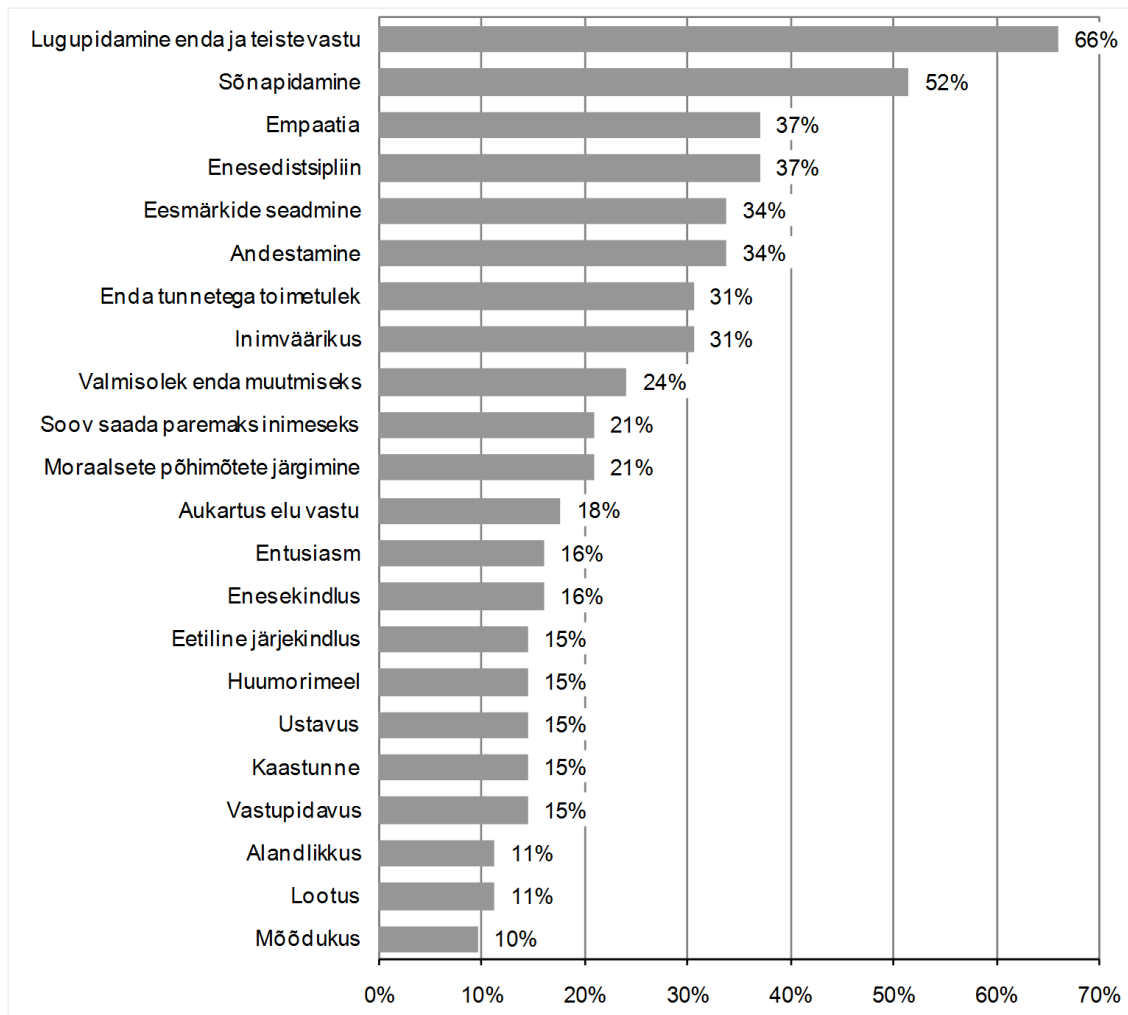
Kõige vähem olulisteks väärtuseks pidasid õpetajad alandlikkust (93 punkti) ja lootust (158 punkti). Alandlikkus oli väärtus, mille kohta 40% vastanutest ei osanud hinnangut anda. See oli ka üks põhjustest, miks alandlikkus sai teiste väärtuste seas nii vähe punkte. Samas umbes neljandik (24%) vastanutest pidas alandlikkust väga oluliseks või väga oluliseks väärtuseks. Neljandik (25%) vastanutest pidas alandlikkust ebaoluliseks väärtuseks ning üks õpetaja lausa täiesti ebaoluliseks. Lootus kui väärtus sai uuringus osalenutelt samuti vähe punkte. Kuigi 60% vastanutest pidas lootust oluliseks väärtuseks ning 18% lausa väga oluliseks, oli samas üsna palju neid 19%, kes ei osanud sellele väärtusele hinnangut anda, mis põhjustas ka hinnangutabelis selle väärtuse mahajäämist teiste väärtuste seas. Selle küsimusele vastamise tulemused õpetajate tööstaaži järgi on välja toodud joonisel

Joonis 8. Kujundavate väärtuste olulisus vastanud õpetajate seas punktide arvu järgi

Järgnevalt küsiti õpetajatelt, milliste väärtuste arendamiseks on nad läbi viinud arutelusid ning kuidas mõjutas arutelude läbiviimine õpilaste käitumist. Vastanud õpetajad on arutelusid läbi viinud kõige enam järgmistel teemadel: lugupidamine enda ja teiste vastu 66% , sõnapidamine 52% ning empaatia ja enesedistsipliin 37% . Kõige vähem on uuringus osalenud õpetajad läbi viinud arutelusid järgmistel teemadel:

- mõõdukus 10%
- lootus 11%
- alandlikkus 11%

Joonis 9. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi

Selle kohta, millist mõju avaldas arutelude läbiviimine õpilaste käitumisele, vastas 76 % (N=47) uuringus osalenutest. Vastuseid oli mitmesuguseid: 58% (N=37) vastanud õpetajatest mainis väärtuste teemadel läbiviidud arutelude püsivat head mõju või osalist head mõju õpilaste käitumisele, mõtteviisile, suhetele õpetaja või eakaaslastega. Veel andsid sellele küsimusele vastanud õpetajad järgmisi vastuseid:

- vähene, püsiv hea mõju 5 %
- lühiajaline hea mõju 8%
- usk või lootus heale mõjule tulevikus 5 %

Tahte- ja iseloomuomaduste kujundamine

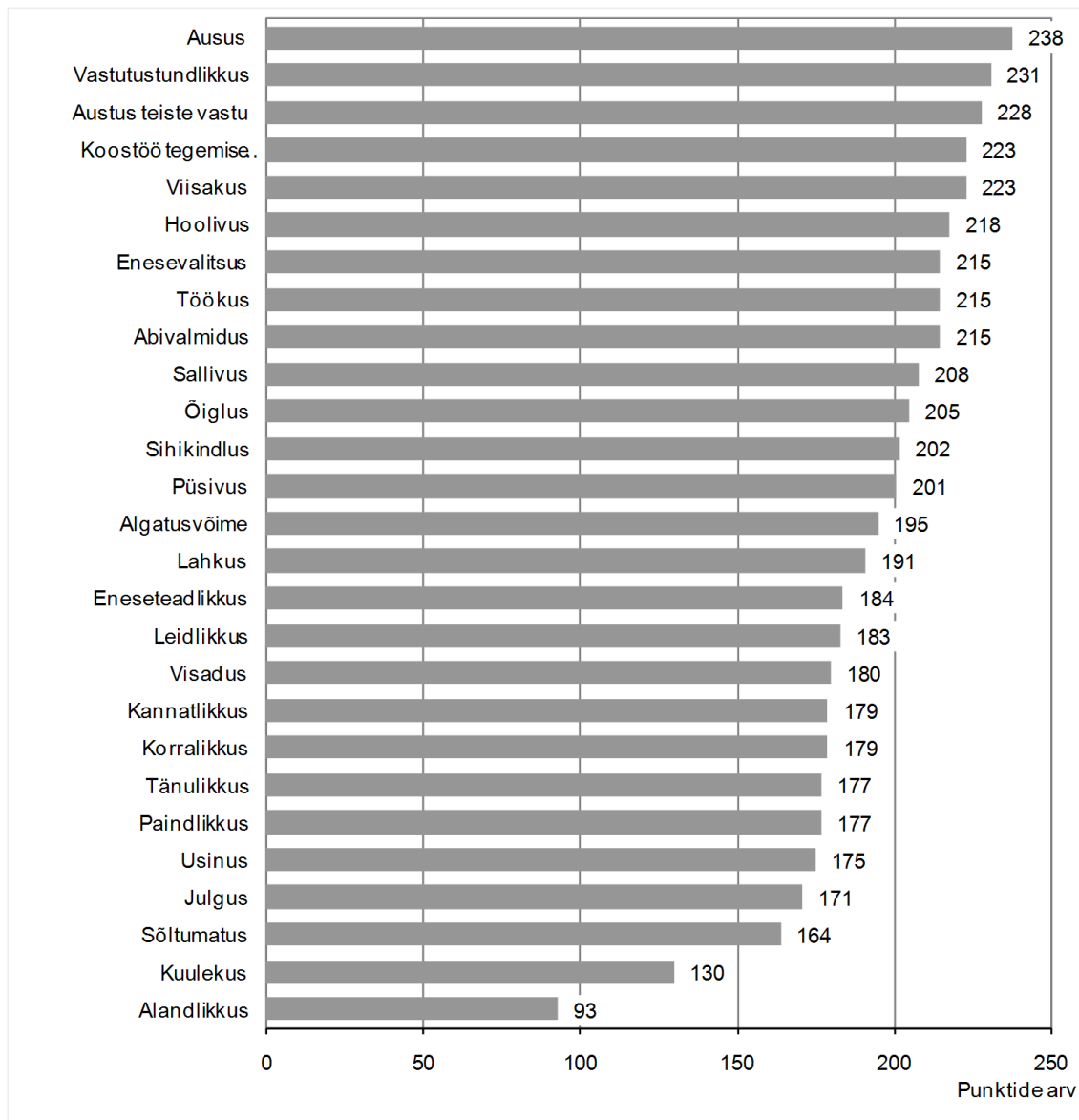
Järgmise küsimuse juures paluti õpetajatel hinnata etteantud tahte- ja iseloomuomaduste kujundamise olulisust. Ankeedis loetletud tahte- ja iseloomuomadused olid järgmised: ausus, austus teiste vastu, viisakus, abivalmidus, sallivus, töökus, julgus, sõltumatus, vastutustundlikkus, korralikkus, kuulekus, püsivus, enesevalitsus, õiglus, hoolivus, visadus,

kannatlikkus, sihikindlus, paindlikkus, tänulikkus, alandlikkus, koostöötegemise oskus, usinus, leidlikkus, eneseteadlikkus, lahkus, algatusvõime.

Joonisel 9 on näha nende väärtuste järjestus punktisummade järgi. Tulemustest selgus, et kõige olulisemaks kujundatavaks tahte- ja iseloomuomadusteks pidasid uuringus osalenud õpetajad ausust (238 punkti), vastutust (231 punkti) ja austust teiste vastu (228 punkti). Järgnesid koostöötegemise oskus (221 punkti) ja viisakus (223 punkti). Järgmiste väärtuste kujundamist pidas väga oluliseks kõige rohkem uuringus osalenud õpetajatest:

- ausus 84%
- vastutus 71%
- austust teiste vastu 70%
- koostöötegemise oskus 60%
- viisakus 65%

Kõige vähem olulisteks väärtuseks pidasid õpetajad alandlikkust (93 punkti) ja kuulekust (130 punkti). Alandlikkuse kohta ei osanud 32% vastanutest hinnangut anda. See oli ka üks põhjus, miks alandlikkus sai nii vähe punkte. 31% uuringus osalenud õpetajatest pidas alandlikkuse kujundamist ebaoluliseks ning 9% õpetajatest lausa täiesti ebaoluliseks. Kuulekus sai uuringus osalenutelt samuti vähe punkte. Kuigi 60% vastanutest pidas kuulekust oluliseks või väga oluliseks, sai kuulekus nii vähe punkte, sest 31% vastanutest ei osanud kuulekusele hinnangut anda. Tahte- ja iseloomuomaduste kujundamise olulisus on välja toodud joonisel 10:

Joonis 10. Tahte- ja iseloomuomaduste kujundamise olulisus vastanute seas punktide järgi

Tahte- ja iseloomuomadusi tööstaaži järgi vaadates on näha mõningaid erinevusi (tööstaaži järgi on tulemused välja toodud *Lisas 4*). Viisakust hindavad väikese tööstaažiga õpetajad olulisemaks kui keskmise ja pika staažiga õpetajad. Pika ja keskmise staažiga uuringus osalenud õpetajad hindavad vastutust olulisemaks kui lühikese staažiga õpetajad. Töökust peavad pika staažiga õpetajad olulisemaks kui keskmise ja lühikese staažiga õpetajad.

Ühiskondlike väärtuste kujundamine

Järgmisena tuli uuringus osalenud õpetajatel vastata küsimusele "Kui oluliseks pean õpilastele järgmiste ühiskondlike väärtuste kujundamist?". Tulemustest selgus (joonis 11) ühiskondlike väärtuste kujundamist õpilastes peeti olulisuse järjekorras järgmiselt: austus eesti keele ja kultuuri vastu (221 punkti), keskkonnahoid (219 punkti), isamaalisus (199

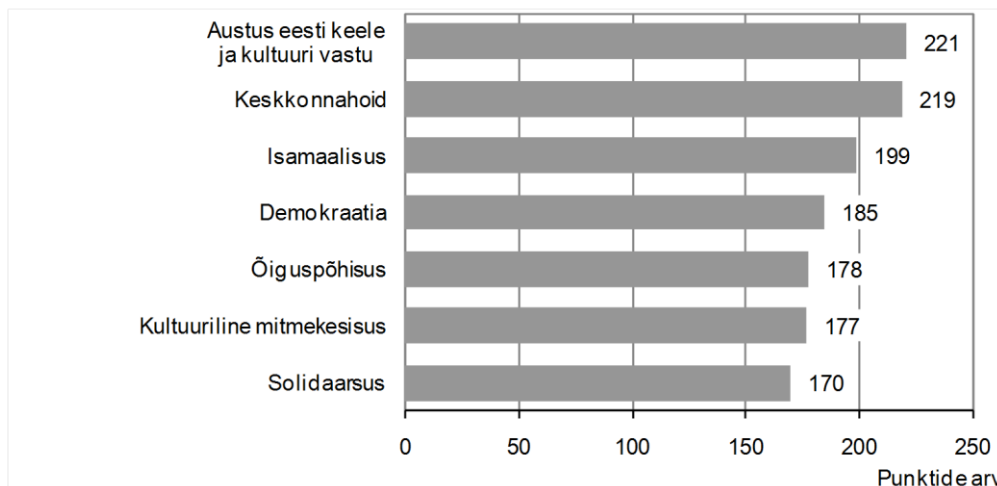
punkti), demokraatia (185 punkti), õiguspõhisus (178 punkti), kultuuriline mitmekesisus (177 punkti), solidaarsus (170 punkti). Väga oluliseks pidasid vastanud õpetajad järgmiseid ühiskondlikke väärtuseid:

- austust eesti keele ja kultuuri vastu 61%
- keskkonnahoid 58%
- isamaalisust 45%
- õiguspõhisust 31%
- kultuurilist mitmekesisust 24%
- demokraatiat 19%
- solidaarsust 17%

Ühiskondlike väärtuste olulisust hinnangutabelis mõjutas ka see, et õpetajad ei osanud mitmetele ühiskondlikele väärtustele hinnanguid anda. Enim mõjutas see järgmiste ühiskondlike väärtuste tulemusi hinnangutabelis:

- õiguspõhisus 15%
- kultuurilisele mitmekesisusele 15%
- solidaarsusele 15%
- isamaalisusele 9%

Ühiskondlike väärtuste olulisus tööstaaži gruppide järgi on välja toodud lisas 5.

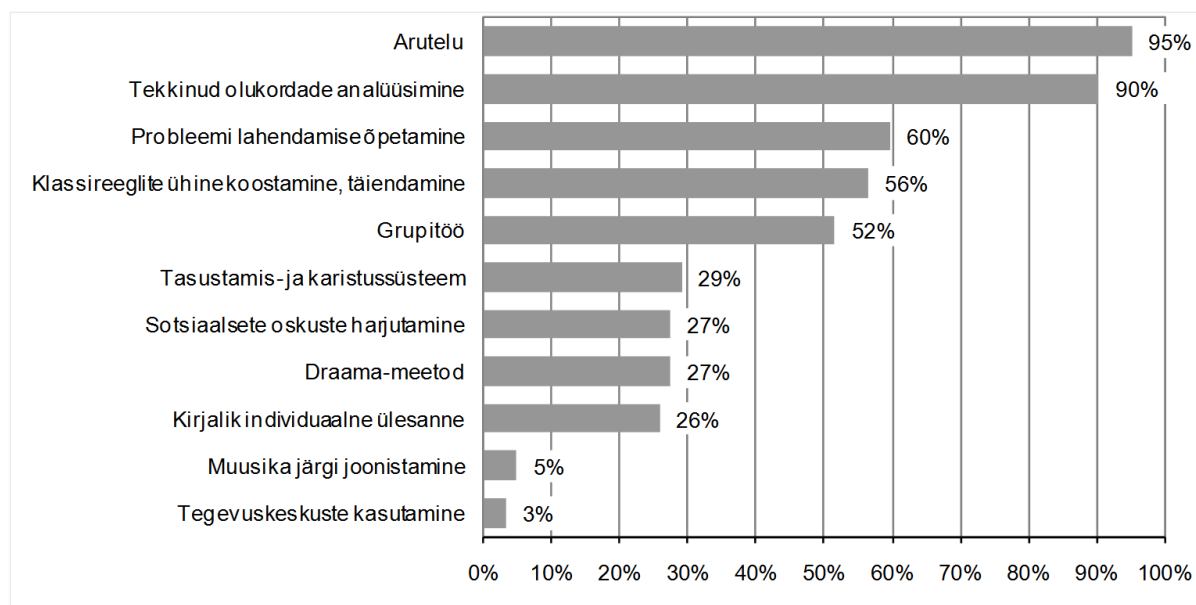

Joonis 11. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus vastanute seas punktide järgi
Meetodid iseloomu kujundamisel, õpilase motiveerimisel

Õpetajad pidid järgmises küsimuses loetelust valima meetodid, mida nad kasutavad siis, kui õpilasel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujunemisel. Meetodid, mida õpetajad said valida, olid järgmised: draama- meetod (rollimäng, simulatsioonimäng- reaalsel

elu imiteeriv mäng jne); grupitöö; kirjalik individuaalne ülesanne; arutelu; sotsiaalsete oskuste harjutamine; tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tasustamiseks ja negatiivse käitumise korrigeerimiseks; tekkinud olukordade analüüsimine; klassireeglite ühine koostamine ja täiendamine; probleemi lahendamise õpetamine; skulptuuri voolimine; muusika järgi joonistamine; tegevuskeskuste kasutamine.

Vastanud õpetajad on kasutanud õpilase iseloomu kujunemise probleemide tekkimisel kõige rohkem arutelu 95% vastajatest (N=59), tekkinud olukordade analüüsimist 90% vastajatest (N=56), probleemi lahendamise õpetamist 60% vastajatest (N=37). Skulptuuri voolimist ei ole ükski õpetaja õpilase iseloomujoone arendamiseks kasutanud. Kõige vähem on vastanud õpetajad kasutanud probleemse iseloomujoone arendamiseks tegevuskeskusi 3% (N=2) ja muusika järgi joonistamist 5% (N=3). Tulemused on näha joonisel 10:

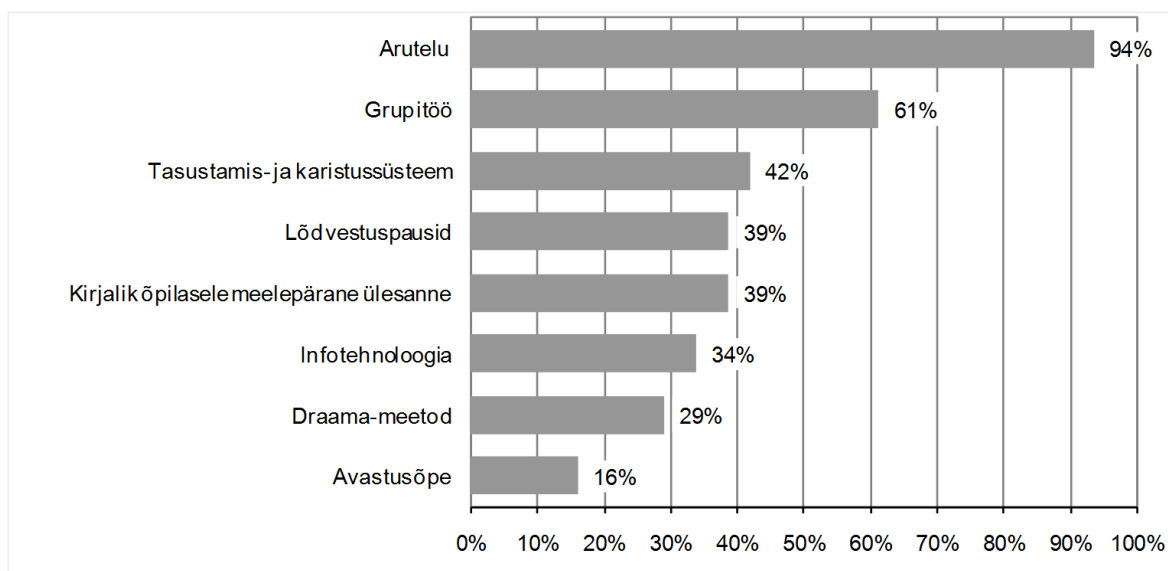
Joonis 12. Meetodite kasutamine vastanute seas, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel.

Õpetajad pidid järgmise küsimuse juures valima loetelust meetodid, mida nad kasutavad õpilase motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda. Loetelus olid järgmised meetodid: arutelu; grupitöö; kirjalik individuaalne õpilasele meelepärase ülesanne; tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tasustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks; draama-meetod (rollimäng, simulatsioonimäng jne); avastusõpe; infotehnoloogia; lõdvestuspausid.

Enim kasutatud meetodid vastanud õpetajate seas õpilaste motivatsiooni tõstmiseks olid: arutelu 94% (N=58), grupitöö 61% (N=38), tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tasustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks 42% (N=26). Kõige vähem on vastanud

õpetajad kasutanud õpilaste motiveerimiseks avastusõpet — 16% vastajatest (N=10).

Tulemused on välja toodud joonisel 11:

Joonis 13. Meetodite kasutamine vastanute seas, et tõsta õpilase motivatsiooni hästi õppida ja käituda

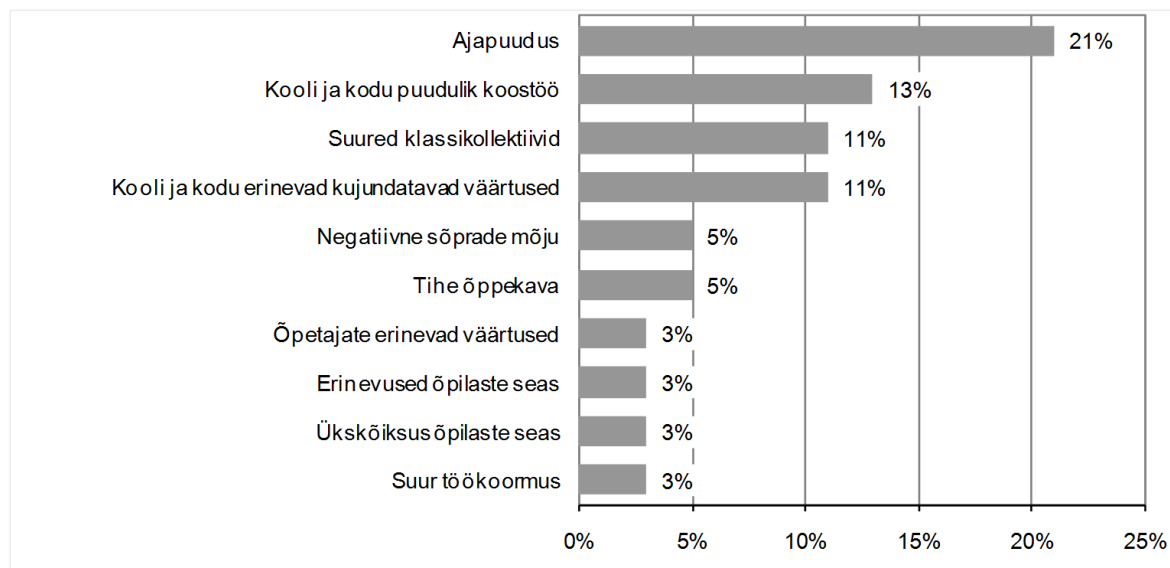
Takistused iseloomukasvatuse rakendamisel koolis

Viimases küsimuses pidid õpetajad kirjutama, mis on nende jaoks kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel koolis. Sellele küsimusele vastas 78% (N=48) uuringus osalejatest. Vastanud õpetajad nimetasid iseloomukasvatuse rakendamisel koolis erinevaid takistusi järgmiselt:

- ajapuudus (21%)
- kooli ja kodu puudulik koostöö (13%)
- kooli ja kodu erinevaid kujundatavad väärtused (11%)
- suured klassikollektiivid (11%)

Vähem mainiti tihedat õppekava, negatiivset sõprade mõju, suurt töökoormust, õpilaste ükskõiksust, õpilaste erinevusi ja õpetajate erinevaid väärtuseid. Veel harvemini, üksikjuhtudel nimetati iseloomukasvatuse takistustena koolis meediat, õpetajate ebaõiglast käitumist, iseloomukasvatuse pikka ajakulgu, liiga leebeid seadusi, kooli piiratud võimalusi lapsevanemate mõjutamiseks, hoolimatust ja pinnapealsust ühiskonnas.

Joonis 14. Vastanud õpetajate arvamus suuremate takistuste kohta iseloomukasvatuse rakendamisel koolis

Arutelu

Antud magistritöö eesmärgiks oli uurida iseloomukasvatust koolis: kuidas hindavad õpetajad kooli rolli õpilaste iseloomu ja väärtuste kujunemisel, milliseid meetodeid kasutavad nad iseloomu arendamiseks, milliseid tulemusi ja takistusi näevad õpetajad iseloomukasvatuse läbiviimisel õpilaste seas.

Iseloomu ja väärtuste kujundamisel on oluline roll heal eeskujul, kes aitab kujundada iseloomu. Koolikontekstis on hea eeskuju mudeliks õpetaja, kes on klassis õpilastele eeskujuks ning aitab kujundada iseloomu ja väärtuseid. Väärtuste teemal läbi viidud varasemad uurimused näitavad, et õpetajate arvates on kooli roll väärtuste arendamisel oluline.

Uuringu tulemustest selgus, et õpetajad peavad enda rolli õpilaste iseloomu arendamisel oluliseks. Ka Laura Lilles ja Pille Valk jõudsid oma 2009. aastal läbi viidud uurimuses tulemuseni, et õpetajad hindasid kõrgelt kooli rolli õpilaste väärtuste kujundamisel (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009). Võrreldes magistritöö raames läbiviidud uuringu tulemusi õpetajate tööstaažiga selgus, et vastanutest keskmise tööstaažiga õpetajad hindavad oma mõju madalamalt kui lühikese ja pika staažiga õpetajad. Vastanud õpetajad peavad iseloomu kujunemisel kooli rollist olulisemaks kodu ja sõprade mõju. Sama tulemuseni kodu, sõprade ja kooli rollist iseloomu kujunemisel jõudis 2009. aastal oma uurimuses Inger Kraav (Sutrop, Kraav, 2010;).

Magistritöö raames läbiviidud uuringust selgus, et õpetajad peavad kooli ja kodu vahelist koostööd oluliseks. Samas märkisid vastanud õpetajad, et iseloomukasvatuse läbiviimisel

koolis on takistuseks kodu ja kooli puudulik või negatiivne koostöö, kooli ja kodu erinevad kujundatavad väärtused. Siin langeb käesoleva uurimuse tulemus kokku varasemate uurimuste tulemustega - L. Lilles ja P. Valk jõudsid oma uuringus järelduseni, et puudulik koostöö peredega on üks suurimatest takistustest väärtuste kujundamisel (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009). Kuna kodu roll märgiti iseloomu kujundatavatest teguritest kõige olulisemaks ja kool asetati kolmandale kohale, siis on erinevused kodu ja kooli erinevate väärtuste kasvatamisel, iseloomu kujundamisel, loogiliseks takistuseks iseloomu- ja väärtuskasvatuse läbiviimisel koolis.

Uuringutulemusi vaadates on näha, et vastanud õpetajad peavad sotsiaalsetest oskustest kõige olulisemaks suhteid eakaaslastega (98% vastanud õpetajatest, pidasid seda oluliseks või väga oluliseks). Kuna õpetajad peavad oluliseks teguriks sõprade mõju iseloomu kujunemisel, siis on ka suhete arendamine eakaaslastega väga oluline.

Uuringust selgus, et vastanud õpetajad pidasid lugupidamist ning ausust kõige olulisemateks kujundatavateks tahte- ja iseloomuomadusteks. Siin langeb uuringu tulemus L. Lillese ja P. Valgu poolt 2009. aastal läbiviidud uuringuga, et üks olulisemaid kujundatavaid väärtuseid on õpetajate arvates ausus (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009). Vastanud õpetajad on lugupidamise teemal ka enim arutelusid läbi viinud. Enamik vastajatest märkis, et väärtuste teemal läbi viidud arutelud on mõjutanud õpilasi positiivselt. Kaks eelnimetatud tulemust viitavad koolis olevale probleemile, kus õpilaste lugupidamine, austus õpetajate vastu on vähenenud. Samas pidasid vastanud õpetajad kuulekust ning alandlikkust, mis peaks aitama olla õpilastel lugupidav, üsna ebaolulisteks iseloomujoonteks või siis kas ei osanud või ei soovinud sellele hinnangut anda – neid omadusi kaasaegses ühiskonnas üldiselt ei väärtustata.

Uuringust selgus, et enamik vastanud õpetajatest (92%) pidasid oluliseks sotsiaalseks oskuseks, mis mõjutab iseloomu kujunemist, enesejuhtimist. Samuti pidasid kõik vastajad oluliseks väärtuseks, mida kujundada, enesedistsipliini. Enesedistsipliini ja enesejuhtimise väärtustamine näitab, et õpetajad peavad oluliseks õpilaste oskust enda ja oma eluga toime tulla.

Uuringust selgus, et vastanud õpetajad peavad õpilaste ergutamist väga oluliseks. Vastanud õpetajad motiveerivad õpilasi hästi õppima ja käituma enim arutelu kaudu. Arutelu kasutavad vastanud õpetajad ka probleemse iseloomujoone arendamiseks. Küsimusele, kus õpetajad pidid vastama arutelude läbiviimise mõju kohta, tõid enamik õpetajaid välja selle positiivse mõju õpilasele. Seega on arutelu iseloomu- ja väärtuskasvatuses üks olulisemaid meetodeid.

Arutelude läbiviimist ja efektiivsust segab ilmselt klasside suurus, mille tõi avatud küsimuses välja 11% õpetajatest kui iseloomukasvatust takistava tegurina.

Magistritööle püstitati neli hüpoteesi. Esimene hüpotees väitis, et õpetaja peab oluliseks enda eeskuju õpilase iseloomu kujundamisel. See hüpotees leidis kinnitust. 85% vastanud õpetajatest pidas enda eeskuju õpilase iseloomu arendamisel väga oluliseks või oluliseks. See hüpotees leidis kinnitust ka varasemas, L. Lillese P. Valgu poolt läbi viidud uurimuses (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009).

Teine hüpotees väitis, et iseloomu ja väärtuste kujundamisel on kodu olulisem tegur kui kool. Ka see hüpotees leidis kinnitust. Kõik vastanud õpetajad (100%) pidasid kõige olulisemaks iseloomu mõjutavaks teguriks kodu, seejärel sõpru ning olulisuselt kolmanda tegurina kooli. See hüpotees leidis kinnitust ka varasemas, I. Kraavi pool läbi viidud, uuringus (Sutrop, Kraav, 2010;). Samuti kinnitab seda hüpoteesi vastanud õpetajate poolt väljatoodud arvamus, et iseloomukasvatuse läbiviimist takistab kodu ja kooli poolt kujundatavad erinevad väärtused.

Kolmas hüpotees väitis, et tähtsamateks kujundatavateks iseloomuomadusteks on ausus, austus. Hüpotees leidis kinnitust. Kõige tähtsamaks kujundatavaks iseloomuomaduseks pidasid õpetajad ausust (84% vastanutest). Austus oli iseloomuomaduste edetabelis olulisuselt kolmandal kohal, 70% vastanud õpetajatest, pidas selle iseloomuomaduse kujundmaist oluliseks. L. Lillese ja P. Valgu uurimustulemustes olid ausus ja austus kõige olulisemad kujundatavad väärtused (võrdselt olulised) (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009).

Neljas hüpotees väitis, et iseloomukasvatuse läbiviimist takistab kooli ja kodu koostöö puudulikkus. Kõige olulisema takistusena tõid vastanud õpetajad iseloomukasvatuse läbiviimisel takistusena välja ajapuuduse iseloomukasvatusega tegelemiseks, kuid kooli ja kodu puudulik koostöö oli kohe järgmine põhjus (17% sellele küsimustele vastanutest). Varasematest uurimistulemustest selgus, et üks väärtuskasvatust takistav tegur on puudulik koostöö peredega (Lilles, Valk, 2009; Sutrop, Valk & Velbaum, 2009).

Ehkki hüpotees erineva tööstaažiga õpetajate kasvatustegevuse kohta puudub, püüti neid erinevusi leida. Et uuritavate kontingent oli väike ja rühmade vahelised piirid küsitavad, siis mingeid olulisi järeldusi teha võimalik ei ole. Ilmnesid siiski mõningad tendentsid, mida tasuks arvestada ja mis vääriksid edaspidistes uurimustes suuremat tähelepanu.

Töö tugevuseks võib lugeda kasutatud kirjanduse rohkest ja iseloomukasvatuse põhjalikku käsitlust teoreetilises osas. Töö nõrkuseks võib lugeda empiirilise osa mõningaid

aspekte, näiteks tööstaaži gruppide koostamist, mida oleks võinud teha teisiti. Enne uuringut oleks võinud läbi viia pilootuuringu, mis oleks näidanud ankeedi puudused. Samuti oleks kasuks tulnud suurema valimi kasutamine. Uuringus saadud tulemused on iseloomu kujundamisel koolis väärtuslik teadmine, mis aitab mõista paremini kooli rolli iseloomukasvatuses.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade iseloomukasvatuse teoreetilisest käsitlesest. Töö teoreetilises osas anti ülevaade iseloomu olemusest, iseloomukasvatusest ja väärtustest iseloomukasvatuses, iseloomukasvatust mõjutavatest teguritest ja varasematest uurimustest. Samuti oli magistritöö eesmärgiks selgitada välja kooli rolli olulisus õpilaste iseloomu ja väärtuste kujunemisel, ning meetoditest, mida õpetaja kasutavad õpilaste iseloomu arendamiseks, motiveerimiseks. Samuti oli magistritöö eesmärgiks uurida, mis tulemusi on andnud iseloomukasvatuse rakendamine ja milliseid takistusi on õpetajad seda rakendades märganud..

Uuringus osales 62 õpetajat kolmest Tallinna üldhariduskoolist. Uurimuse läbiviimiseks kasutas uurija enda poolt koostatud küsimustikku. Küsimustik sisaldas erinevaid küsimusi iseloomu ja väärtuste arendamist puudutava kohta ning küsimusi taustinformatsiooni kohta.

Uuringu tulemustest selgus, et õpetajad peavad õpilase iseloomu ja väärtuste kujundamisel kooli rolli ja enda eeskujul oluliseks ning kodu mõju kooli rollist olulisemaks. Veel selgus uuringust, et väga oluliseks pidasid õpetajad (98% vastanutest) suhete arendamist eakaaslastega. Olulisemateks väärtusteks pidasid vastanud õpetajad lugupidamist enda ja teiste vastu, sõnapidamist, empaatiat. Olulisemateks tahte- ja iseloomuomadusteks pidasid õpetajad ausust, vastutustundlikkust, austust enda ja teiste vastu. Õpetajad kasutavad iseloomuomaduste arendamiseks ning õpilaste motiveerimiseks kõige rohkem arutelusid. Uuringust selgus, et õpetajad on näinud iseloomukasvatuse läbiviimisel enamasti head mõju. Samuti selgus, et suurimateks takistusteks väärtuskasvatuse läbiviimisel on ajapuudus, kodu ja kooli puudulik koostöö, suured klassikollektiivid.

Resume

This master's paper purpose was to give an overview about character- education theoretical side. Master's paper theoretical part gave an overview about character, character-

education, factors in character-education and erstwhile treatises. Also, this master's paper purpose was to clear school role of educating character and values; methods, that teachers are using to educate students character and to motivate them. Also, this masterpapers purpose was to investigate what results has been given character- education in school and what obstacles have teachers seen while practising character- education.

In this incuiury, answered teachers think that school has an important role in educating students character and values and home has more important role than school in chacter-education. Also, this incuiury shows that educating students realtionships was important to teachers (98% of answered teachers). The most important values in teachers view were: respecting yourself and others, keeping word, empathy. The most important characteristic traits were honesty, responsibility, respecting yourself and others. The most popular method, to enhance students personal traits and motivating them, was discussions. This incuiury shows, that teachers has seen positive results of doing character education. The biggest obstacles in value education are: having not enough time, shcool is align with home, big class- collectives.

Tänuõnad

Täna uuringus osalenud õpetajaid, enda isiklikke sõpru ja perekonnaliikmeid, kes toetasid ja andsid nõu magistratöö tegemisel

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Allik, J. (2003). Isiksus ja seadmused. J. Allik, K. Konstabel & A. Realo (Toim), *Isiksusepsühholoogia* (lk 23- 66). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Allport, G. (1993). The structure of personality. In G. Allport (Eds.), *An introduction to theories of personality. Fourth edition* (pp. 284-288). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Bachmann, T. & Maruste, R. Isiksuse mõiste ja teooriad. *Psühholoogia alused* (lk 333- 368). (3.trükk). Tallinn: Tea Kirjastus.
- Bachmann, T. & Maruste, R. Tahe. *Psühholoogia alused* (lk 257-265). (3.trükk). Tallinn: Tea Kirjastus.
- Berkowitz, M. W. (2009). Teaduspõhine iseloomukasvatus. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 193-213). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Berkowitz, M. W. & Bier, M. (2009). Iseloomukasvatuse interpersonaalsed juured. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (289-311). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Carlsson, U. (2010). Young People in the Digital Media Culture. In U. Carlsson (Eds.), *Children and Youth in the digital media culture* (pp. 9- 22). Göteborg: Litorapid Media AB.
- Cervone, D. & Pervin, L. A. (2010). Chapter 1: Defining personality. *Personality. Theory and Research* (pp. 7- 9). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Cloninger, S. (2009). Conceptual issues in personality theory. In P. J. Corr & G. Matthews (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 3- 26). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooper, M., Burman, E., Ling, L., Razdevsek- Pucko, C. & Stephenson, J. (2009). Praktilised väärtused väärtuskasvatases. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 146-190). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Costa, T. Jr. & McCare, R. R (2006). A trait Approach to Personality. *Personality in adulthood* (pp. 20- 36). New York: The Guildford Press.
- Costa, T. Jr & McCare, R. R. (2003). A five factor theory of personality. *Personality in adulthood* (pp. 185-205). London: The Guildford Press.
- Feist, G. J. & Feist, J. (2006). Introduction to Personality Theory. In G. J. Feist & J. Feist (Eds), *Theories of personality: sixth edition* (pp. 1-14). New York: The McGraw-Hill Companies.

- Hagen, I. (2010). Growing up in a Commercial World. In Carlsson (Eds.), *Children and Youth in the digital world* (lk 113-127). Göteborg: Litorapid Media AB.
- Hargrave- Millwood, A. & Livingstone, S. (2006). Harmful To Children. InU. Carlsson & C. Von Filitzen (Eds.), *In the service of Young pepole. Studies and reflections on media in the digital age* (pp.49- 76). Kungälv: Livrena AB.
- Heidmets, M. (2008). Eesti väärtuspildi eripära. M. Sutrop & T. Pisuke (Toim), *Mõtestatud Eesti- ühiseid väärtusi hoides* (lk 119-122). Tartu: AS Pakett trükikoda.
- Hein, I., Jaani, J., Jung, N., Nielsen, K., Owens, A., Schihalejev, O., Säre, E & Schihalejev, O. (Toim). (2012). *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses- miks ja kuidas?* Tartu: TÜ Eetikakeskus
- Hirsijärvi, S. (2005). Kasvatusväärtused ja kasvatus eesmärgid. S. Hirsijärvi & J. Huttunen (Toim), *Sissejuhatatus kasvatusteadusesse* (lk 63-75). Tallinn: AS Medicina.
- Jaanhold, E. (2009). Õpilaste arutelurühma kokkuvõte. M. Sutrop, P. Valk & K. Velbaum (Toim), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 422-425). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Jacobs, M. & Totton, N. (2007). Karakter psühhoanalüüsis. M. Jacob & N. Totton (Toim), *Karakter ja isiksusetüübid* (lk 26- 41). Tallinn: OÜ Külim.
- Jacobs, M., Totton, N. (2007). Suunad. M. Jacob & N. Totton (Toim), *Karakter ja isiksusetüübid* (lk 11- 25). Tallinn: OÜ Külim.
- Kidron, A. (2001). Tahe. *Psühholoogia põhisuunad* (lk 123- 128). Tallinn: Mondo
- Kidron, A. (2001). Iseloom. *Psühholoogia põhisuunad* (lk 178- 192). Tallinn: Mondo
- Kirschenbaum, H. (2009). Väärtuste selitamise selgitus: mõned teoreetilised probleemid. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 123- 134). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Kraav, I. & Sutrop, M. (2010) .Vaimne keskkond. Koolinoorte väärtused ja väärtuskasvatus. A. Aaviksoo (Toim), *Eesti Inimarengu aruanne 2009* (122- 127). Tallinn: AS Printon Trükikoda.
- Krull, E. (2000). Õpilaste sotsiaalne, kõlbeline ja füüsiline areng. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat* (lk 130-176) Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kuurme, T. (1999). Kasvatusest Hermeneutilises vaateviisis. A. Liimets (Toim), *Quo Vadis, kasvatusteadus?* (lk 120- 133). Tallinn: TPÜ Kirjastus.

- Kuurme, T. (2009). Peab- pedagoogika ja sihiseadmise eetika. M. Sutrop, P. Valk & K. Velbaum (Toim), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 159-174). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Lickona, T. (2009). Tehke oma koolist iseloomu edendav kool. M. Põder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 254-286). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Liimets, A. (1999). Postmodernismi retseptsioonist kasvatusteaduses ehk kas kasvatus olemisel ka eesti keeles laseb kõnelda. A. Liimets (Toim), *Quo Vadis, kasvatusteadus?* (lk 98-119). Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Lilles, L & Valk, P. (2009). Õpetajate vaated väärtuskasvatusele. Väärtused ja väärtuskasvatus. M. Sutrop, P. Valk & K. Velbaum (Toim), *Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 435-456). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Lindgren, H. C. & Newton, W. N. (1985). Perekonna ja kaaslaste mõju õpilastele. E. Krull & T. Öunapuu (Toim), *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas* (lk 89-102). Tartu: OÜ Greif.
- Maandi, E. & Pilli, E. (1998). Eesti noorte eetilistest väärtustest. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus* (lk 17-36). Tartu: AS Vali Trükikoda.
- Mischel, W., Shoda, Y. & Denton, M. R. (2002). Current Situation- Behaviour Profiles as a Locus of Consistency in n Personality. *Directions in psychology Science* (pp. 45- 59). New York: Oxford University Press.
- Narvaez, D. & Põder, M. (2009). Integreeriv eetiline kasvatus. M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 312- 367). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Neeme, M. (2011). Väärtuskasvatus toimib läbi (kooli)elupraktika. T. Kuurme (Toim), *Kõneldud ja elatud väärtused erinevates pedagoogilistes kultuurides* (lk 142- 160). Tallinn: OÜ Vali Press.
- Pervin, L. A. (1993). Personality theory: from everyday observations to systemathics theories Personality. *Tehory and Research* (pp. 1-11). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Pervin, L. A. (2003). Trait Units of Personality. *The science of personality* (pp. 37- 68). New York: Oxford University Press.
- Põld, P. (1993). Mis on kasvatus? J. Tork (Toim), *Üldine kasvatusõpetus* (lk 13-20). Tartu: TÕ Trükikoda.
- Ranne, A. (2008). Pereväärtuste püsimine ja muutumine. M. Tuulik (Toim), *Peeter Põllu päevad. Teaduskonverentsi ettekannete kogumik VIII* (lk 83- 88). Tallinn: OÜ Vali Press.

- Russell, J. (2009). Ülevaade nüüdisaegsest diskussioonist. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 45- 87). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Saks, J. (2012). Viies olulisus: väärtused. *Uus kool 2, osa. Õppida ja õpetada on vaja kõige olulisemat* (lk 207- 246). Tallinn: Tallinna Raamtutrikikoda.
- Sarv, E. S. (2008). Mõtisklemiseks ja võimalust mööda argipäevas kasutamiseks.
- Tuuling, L. (Toim), *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana- mõtteid lapsevanematele ja õpetajatele* (lk 107-111). Tallinn: OÜ Vali Press.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu: TÜ Kirjatus.
- Shumaker, D. M & Heckel, R. V. (2009). Koolide roll iseloomu arendamisel. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused, iseloom ja kool: Väärtuskasvatuse lugemik* (lk 214-253). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Sutrop, M. (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim), *Väärtused ja väärtuskasvatus, valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 50-67). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Salumaa, T. & Talvik, M. (2011). *Merlecons Toimetised Seeria B Nr 25*. Tallinn: Merlecons ja Ko OÜ.
- Sutrop, M. (2008). Eesti ühiskonnas: mis need on ja kuidas neid hoida? T. Pisuke & M. Sutrop (Toim), *Mõtestatud Eesti- ühiseid väärtusi hoides* (lk 17-30). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Taagepera, R. (2008). Kus paikenb Eesti väärtusruumis? T. Pisuke, M. Sutrop (Toim), *Mõtestatud Eesti- ühiseid väärtusi hoides* (lk 131-139). Tartu: AS Pakett Trükikoda.
- Eetikateooriate ülevaade* (s.a). Külastatud aadressil <http://www.tlu.ee/>
- Talts, L. (1998).. Perekondlik taust lapse toimetuleku mõjutajana. I. Kraav, J. Mikk & T. Pedastsaar (Toim), *Kodu ja kool muutuv asjas* (lk 285- 292). Tartu: OÜ Vali Press Trükikoda.
- Talts, L. (2008). Püsivad ja muutuvad väärtused laste hinnanguis. M. Tuulik (Toim), *Peeter Põllu päevad. Teaduskonverentsi ettekannete kogumik VII* (lk 61-69). Tallinn: OÜ Vali Press Trükikoda.
- Tuulik, M. (2007). *Peeter Põld*. Tallinn: OÜ Vali Press Trükikoda.
- Tuuling, L. (2008). Laske lapsel olla! L. Tuuling (Toim), *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana- mõttes lapsevanematele ja õpetajatele* (lk 6- 9). Tallinn: OÜ Vali Press Trükikoda.

Valk, P. (2009). Väärtuskasvatuse mudelit otsimas Väärtused ja väärtuskasvatus. M. Sutrop, P. Valk & K. Velbaum (Toim), *Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 175-188). Tartu: AS Pakett Trükikoda.

Lisa 1. Küsimustik

Lugupeetud õpetaja

Pikaaegse töö tulemusena valminud õppekava üldosas rõhutatakse väärtus- ja iseloomukasvatuse tähtsust. See on valdkond, mis nõuab peale teadmiste ja oskuste avatud meelt ja leidlikkust. Küllap igal õpetajal on kasvatustöö selles aspektis kogemusi ja ideid, mis on neil aidanud eesmärgile jõuda.

Käesolevas uurimuses püüan saada ettekujutust just sellest osast õpetaja tööst. Palun Teid leida aega neile küsimustele vastamiseks. Teadmine õpetajate poolt tehtavast on väärtuslik ja tähtis valdkonna paremaks mõistmiseks ja edasiarenduseks.

Ankeet koosneb valikvastustega küsimustest. Palun tõmmake vastavalt juhendile kas ring ümber endale kõige sobivama vastusevariandi numbri (mõne küsimuse puhul on võimalik mitmele vastusevariandile ring ümber tõmmata) või järjestage vastusevariandid numbritega. Peale valikvastuste ootame vabavastustena ka Teie arvamusi ja tähelepanekuid. Ankeet on anonüümne, uurimistulemusi kasutatakse õpetajate ja koolide nimesid avaldamata. Aitäh!

Kui olete uurimustulemustest huvitatud, siis tutvustan neid meelsasti pärast töö valmimist 2013.a. kevadel.

Eva- Theresa Martens

Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond

evatheresa.martens@gmail.com

KÜSIMUSTIK

1. Kui oluliseks pean õpilase iseloomu arendamisel enda eeskuju ?

- 1- väga oluliseks
- 2- oluliseks
- 3- ei oska öelda
- 4- ebaoluliseks
- 5- täiesti ebaoluliseks

2. Kui oluliseks pean kooli koostööd koduga õpilase iseloomu arendamisel?

- 1- väga oluliseks
- 2- oluliseks
- 3- ei oska öelda
- 4- ebaoluliseks
- 5- täiesti ebaoluliseks

3. Kui oluliseks pean kooli- ja klassiväliste ürituste rolli õpilase iseloomu kujunemisel ?

- 1- väga oluliseks

- 2- oluliseks
- 3- ei oska öelda
- 4- ebaoluliseks
- 5- täiesti ebaoluliseks

4. Järjestage palun tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist !(1- kõige tähtsam 4- kõige vähem tähtsam)

..... kodu
 .....kool
 .....meedia
 .....sõbrad

5. Kas ergutan õpilast hea töö või vastuse korral?

- 1- teen seda alati
- 2- teen seda nii palju kui võimalik
- 3- teen seda aeg-ajalt
- 4- et tee seda peaaegu kunagi
- 5- ei tee seda kunagi

6. Kui oluliseks pean järgmiste sotsiaalsete oskuste arendamist õpilase iseloomu kujunemisel?

	väga oluliseks	oluliseks	ei oska öelda	ebaoluliseks	täiesti ebaoluliseks
Suhted eakaaslastega					
Enesejuhtimine					
Akaademiilised oskused					
Kuuletumine					
Kehtestamis- oskused					

7. Kui oluliseks pean järgmiste väärtuste kujundamist ?

	väga oluliseks	oluliseks	ei oska öelda	ebaoluliseks	täiesti ebaoluliseks
Aukartus elu vastu					
Inimväärikus					
Lugu-					

pidamine enda ja teiste vastu					
Vastupidavus					
Enesekindlus					
Enesedistsi- pliin					
Mõõdukus					
Enda tunnetega toimetulek					
Kaastunne					
Empaatia					
Ustavus					
Andestamine					
Lootus					
Entusiasm					
Huumori- meel					
Eesmärkide sedamine					
Moraalsete põhimõtete järgimine					
Sõna- pidamine					
Eetiline järjekindlus					
Alandlikkus					
Soov saada paremaks inimeseks					
Valmisolek enda muutmiseks					

8. a) Milliste väärtuste arendamiseks (väärtused on nimetatud eelmises küsimuses) olete läbi viinud arutelusid?

.....

.....

.....

.....

b) Kuidas mõjutas arutelude läbiviimine õpila käitumist?

.....

.....

.....

.....

9. Kui oluliseks pean järgmiste tahte- ja iseloomuomaduste kujundamist?

	väga oluliseks	oluliseks	ei oska öelda	ebaoluliseks	täiesti ebaoluliseks
Ausus					
Austus teiste vastu					
Viisakus					
Abivalmidus					
Sallivus					
Töökus					
Julgus					
Sõltumatus					
Vastutus- tundlikkus					
Korralikkus					
Kuulekus					
Püsivus					
Enese- valitsus					
Õiglus					
Hoolivus					
Visadus					
Kannatlik- kus					
Sihikindlus					
Paindlikkus					
Tänuhinnatus					
Alandlikkus					
Koostöö tegemise oskus					
Usinus					
Leidlikkus					
Enese- teadlikkus					
Lahkus					
Algatus- võime					

10. Kui oluliseks pean õpilastele järgmiste ühiskondlike väärtuste kujundamist?

	väga oluliseks	oluliseks	ei oska öelda	ebaoluliseks	täiesti ebaoluliseks
Demokraatia					
Austus eesti keele ja kultuuri vastu					
Isamaalisus					
Kultuuriline mitmekesisus					
Keskkonna- Hoid					
Solidaarsus					
Õiguspõhisus					

11. Milliseid meetodeid kasutan, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel (n: sõbralikkus, ausus, hoolivus, töökus, austus enda ja teiste vastu) ? (märkige kõik endale sobivad vastusevariandid)

- 1- draama- meetod (rollimäng, simulatsioonimäng- reaalsel elu imiteeriv mäng jne)
- 2- grupitöö
- 3- kirjalik individuaalne ülesanne
- 4- arutelu
- 5- sotsiaalsete oskuste harjutamine
- 6- tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tunnustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks
- 7 - tekkinud olukordade analüüsimine
- 8 - klassireeglite ühine koostamine, täiendamine
- 9- probleemi lahendamise õpetamine
- 10- skulptuuri voolimine
- 11- muusika järgi joonistamine
- 12- tegevuskeskuste kasutamine

12. Missuguseid meetodeid kasutan õpilaste motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda?
(märkige kõik endale sobivad vastusevariandid)

- 1- arutelu
- 2- grupidöö
- 3- kirjalik individuaalne õpilasele meelepärane lisasülesanne
- 4- tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tunnustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks
- 5- draama- meetodi kasutamine (simulatsioonimängud, rollimängud jne)
- 6- avastusõpe
- 7- infotehnoloogia
- 8- lõdvestuspausid

13. Mis on kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel koolis?

.....

.....

.....

.....

Nüüd vajaksin veel mõningaid andmeid Teie enda kohta.

1. Sugu: N   M

2. Vanus:.....aastat

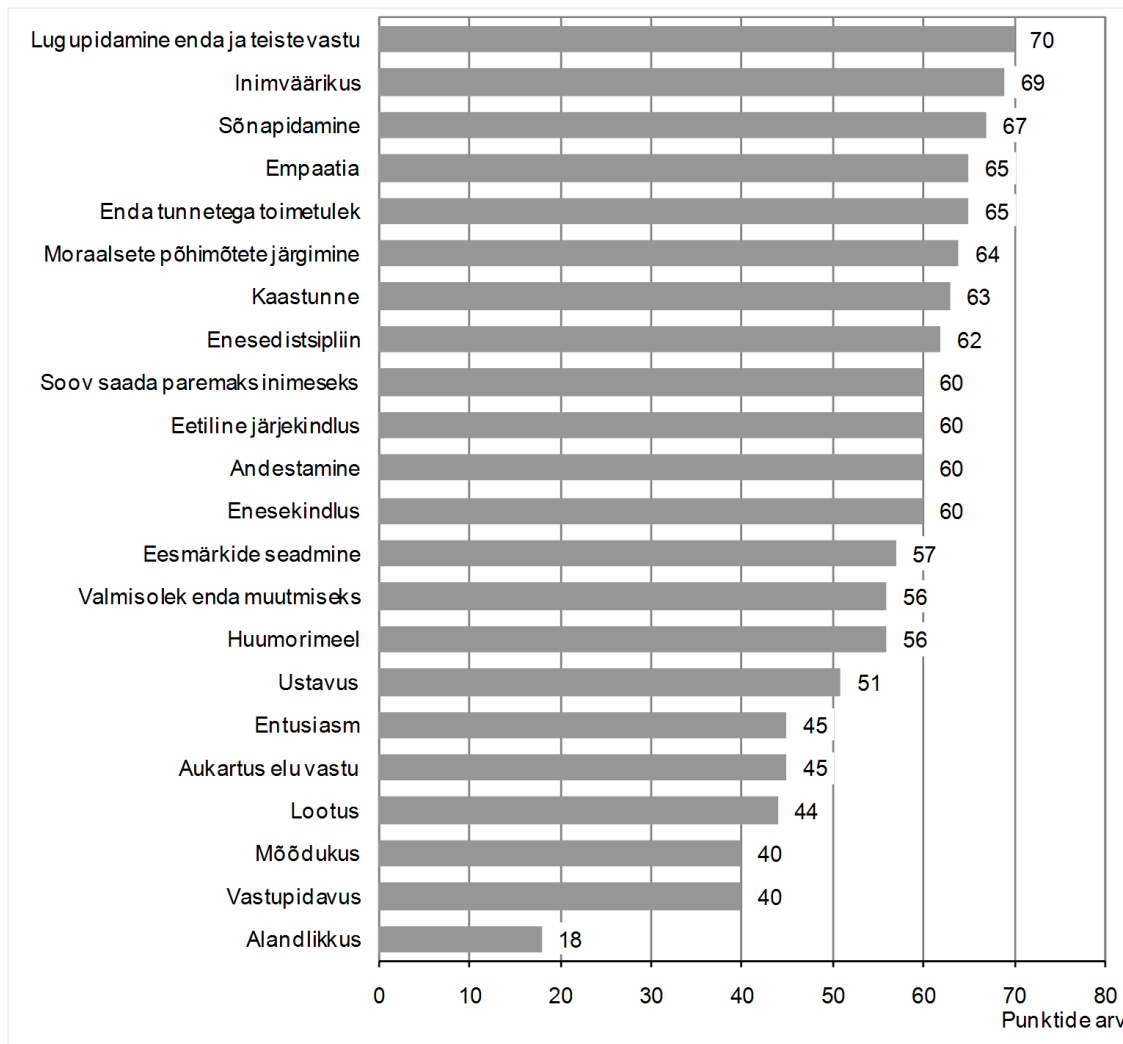
3. Töökogemus.....aastat

4. Kooliaste, kus töötate (võite valida rohkem kui ühe vastusevariandi, kui töötate mitmes kooliastemes)

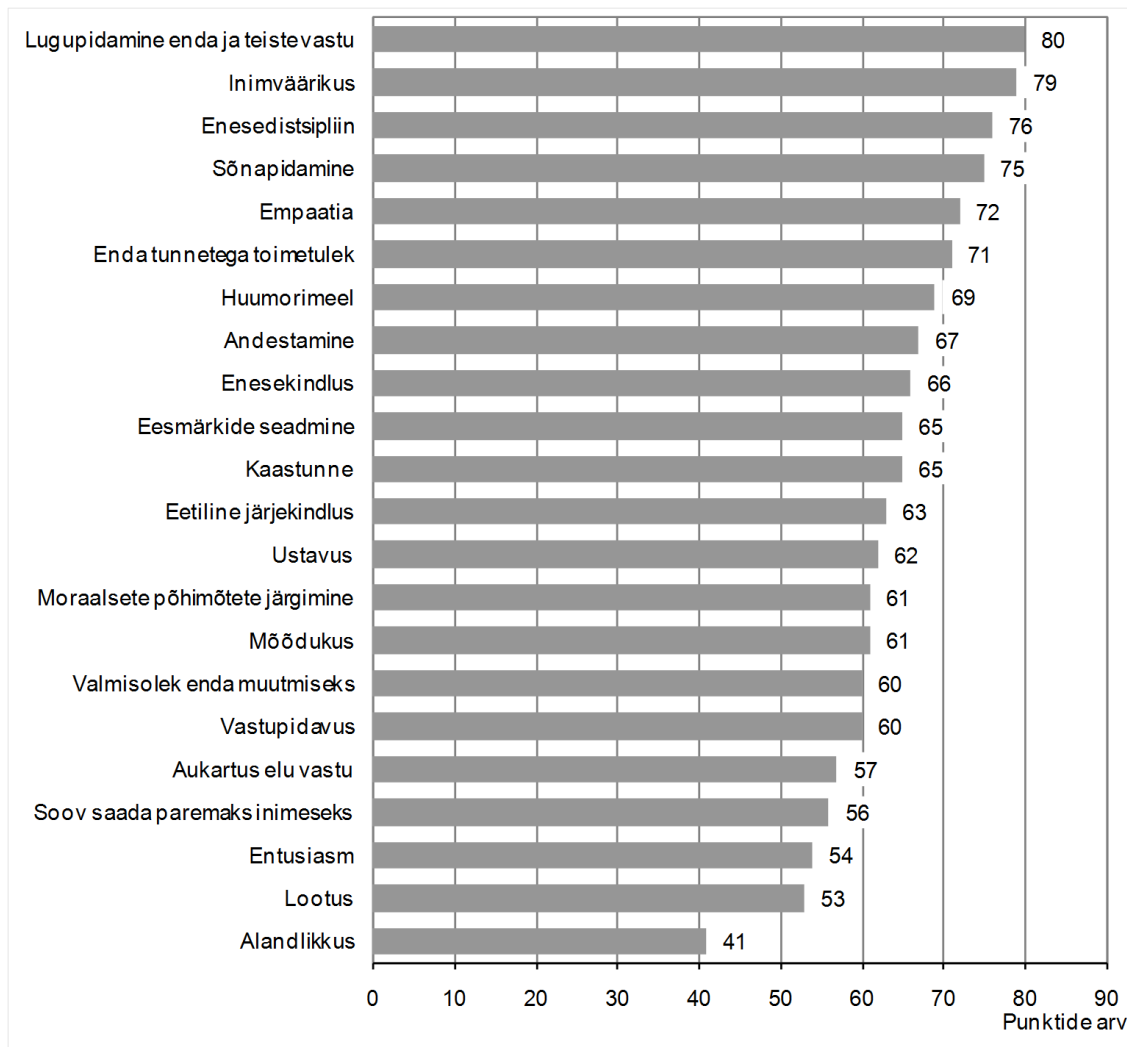
- 1- I kooliaste
- 2- II kooliaste
- 3- III kooliaste
- 4.- IV kooliaste

Suur aitäh küsimustikule vastamast!

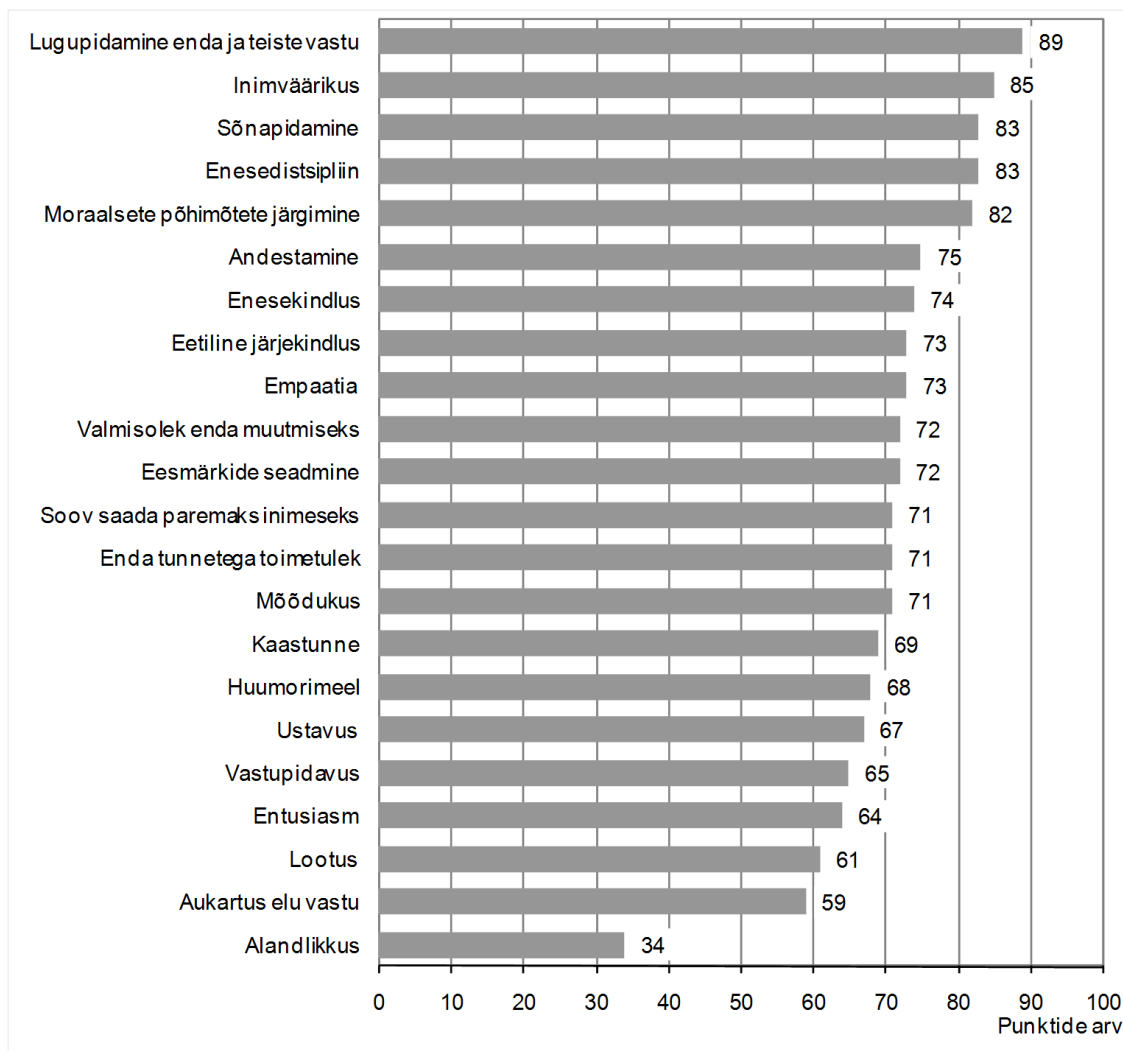
Lisa 2. Kujundatavate väärtuste olulisus tööstaaži järgi vastanute seas punktide arvu järgi

Joonis 14. Kujundavate väärtuste olulisus lühikese staažiga vastanute seas punktide arvu järgi

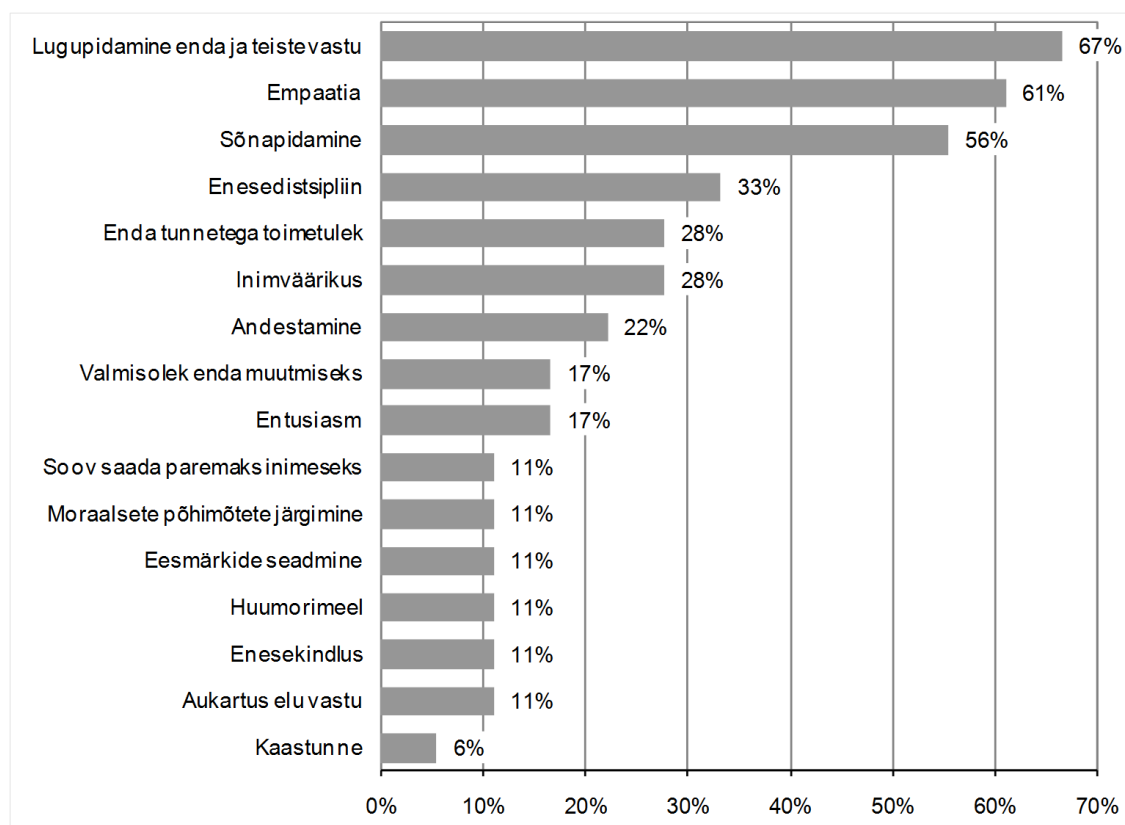

Joonis 15. Kujundavate väärtuste olulisus keskmise staažiga vastanute seas punktide arvu järgi

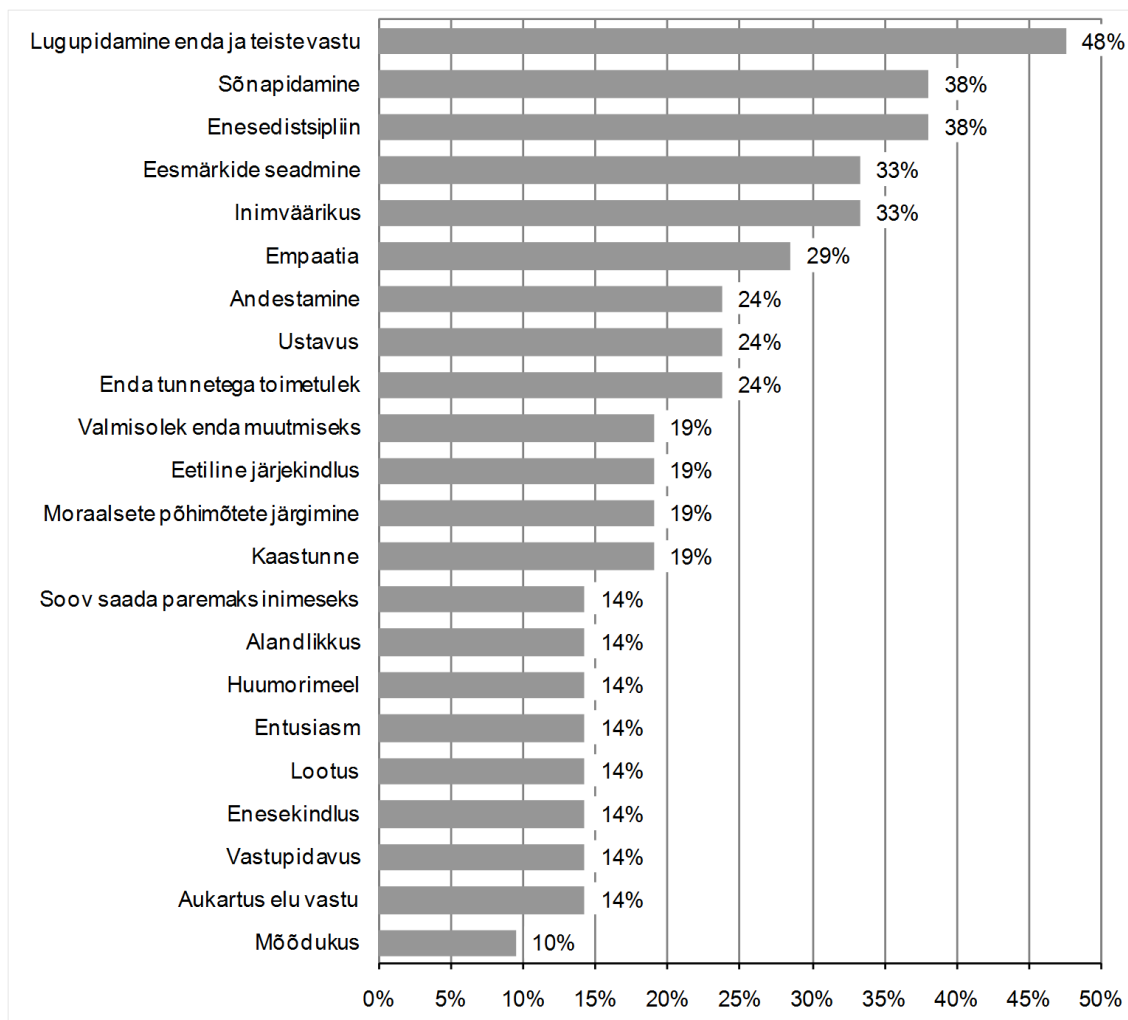

Joonis 16. Kujundavate väärtuste olulisus pika staažiga vastanute seas punktide arvu järgi

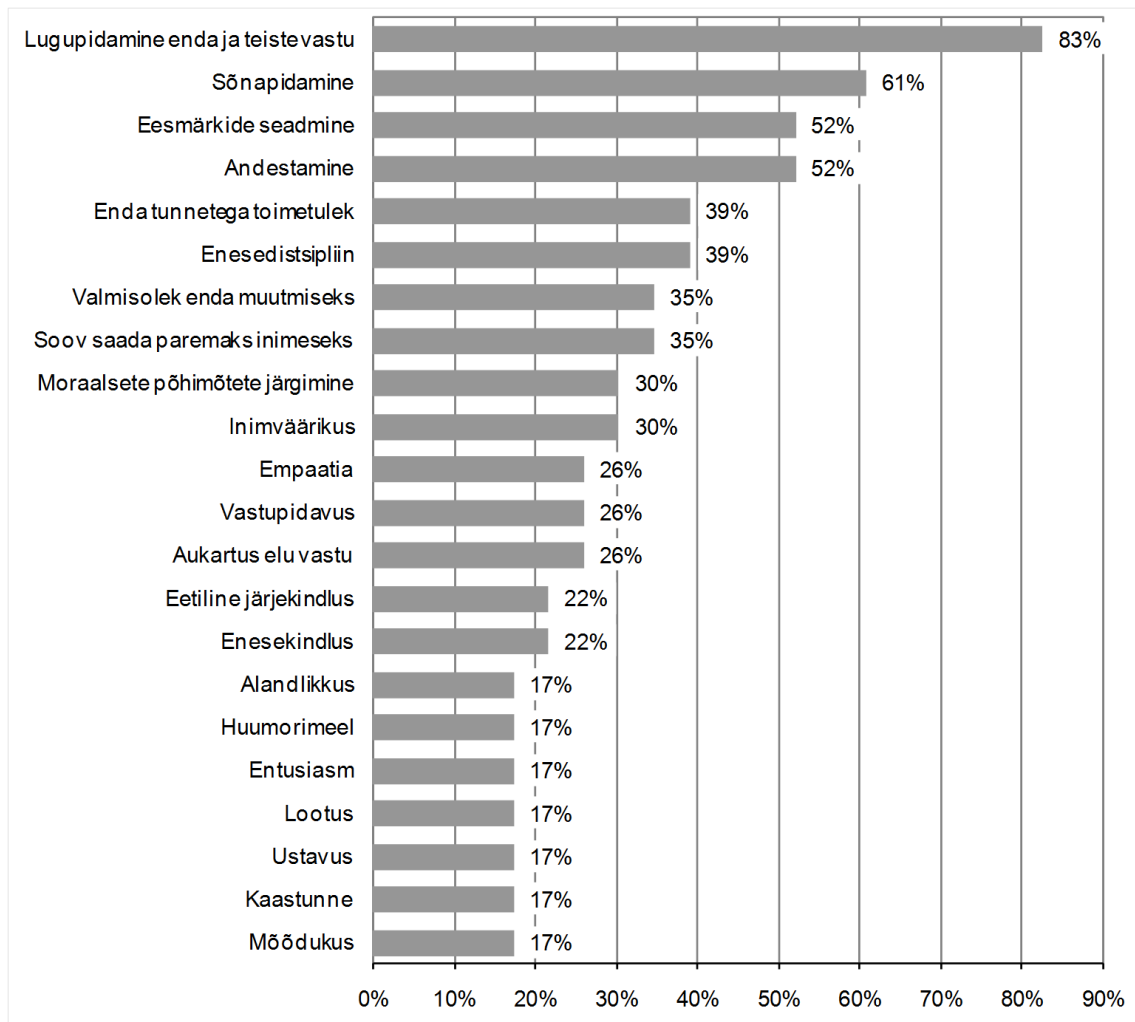
Lisa 3. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi tööstaaži järgi vastanute seas

Joonis 17. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi lühikese tööstaažiga vastanute seas

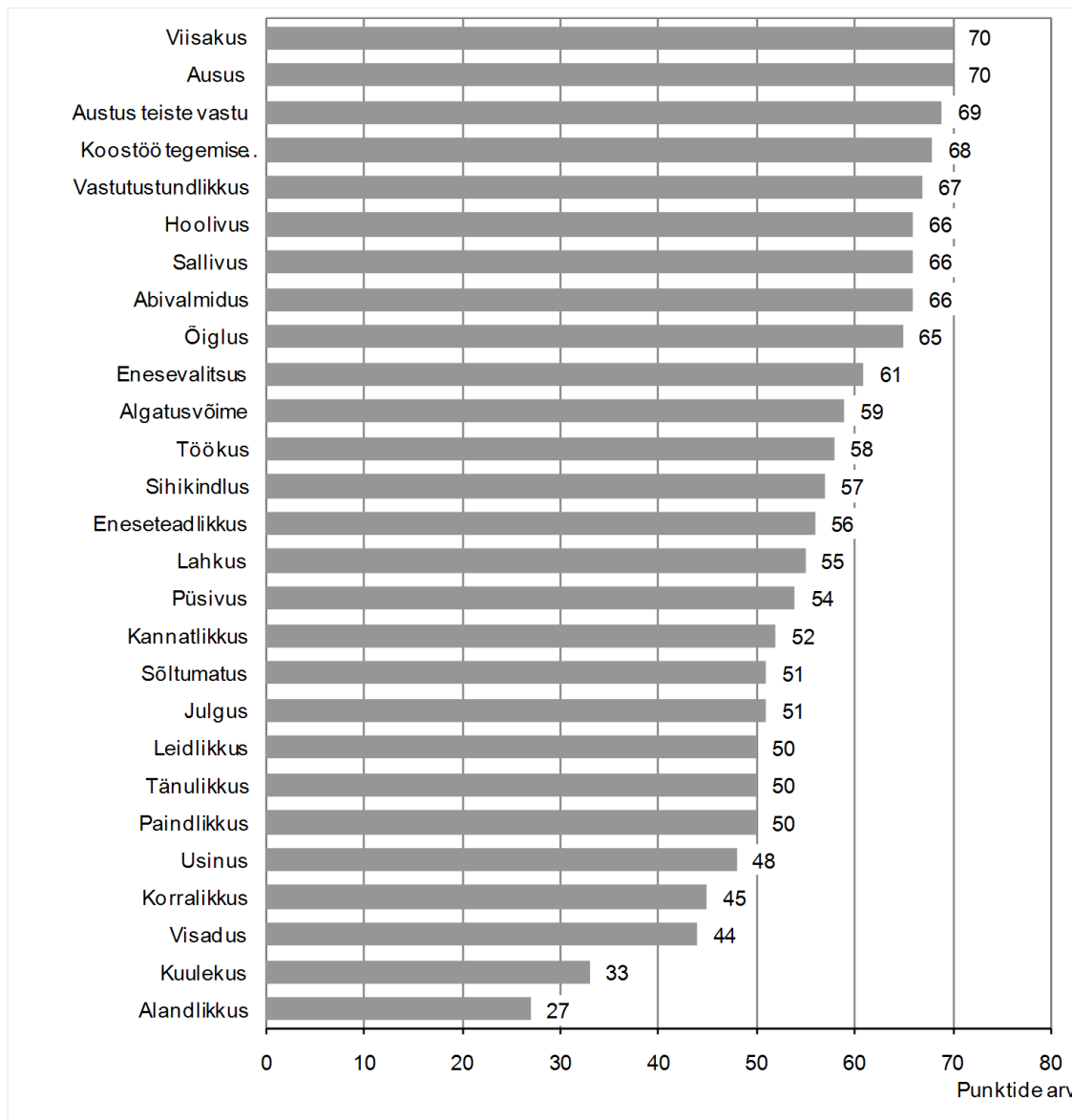

Joonis 18. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi keskmise tööstaažiga vastanute seas

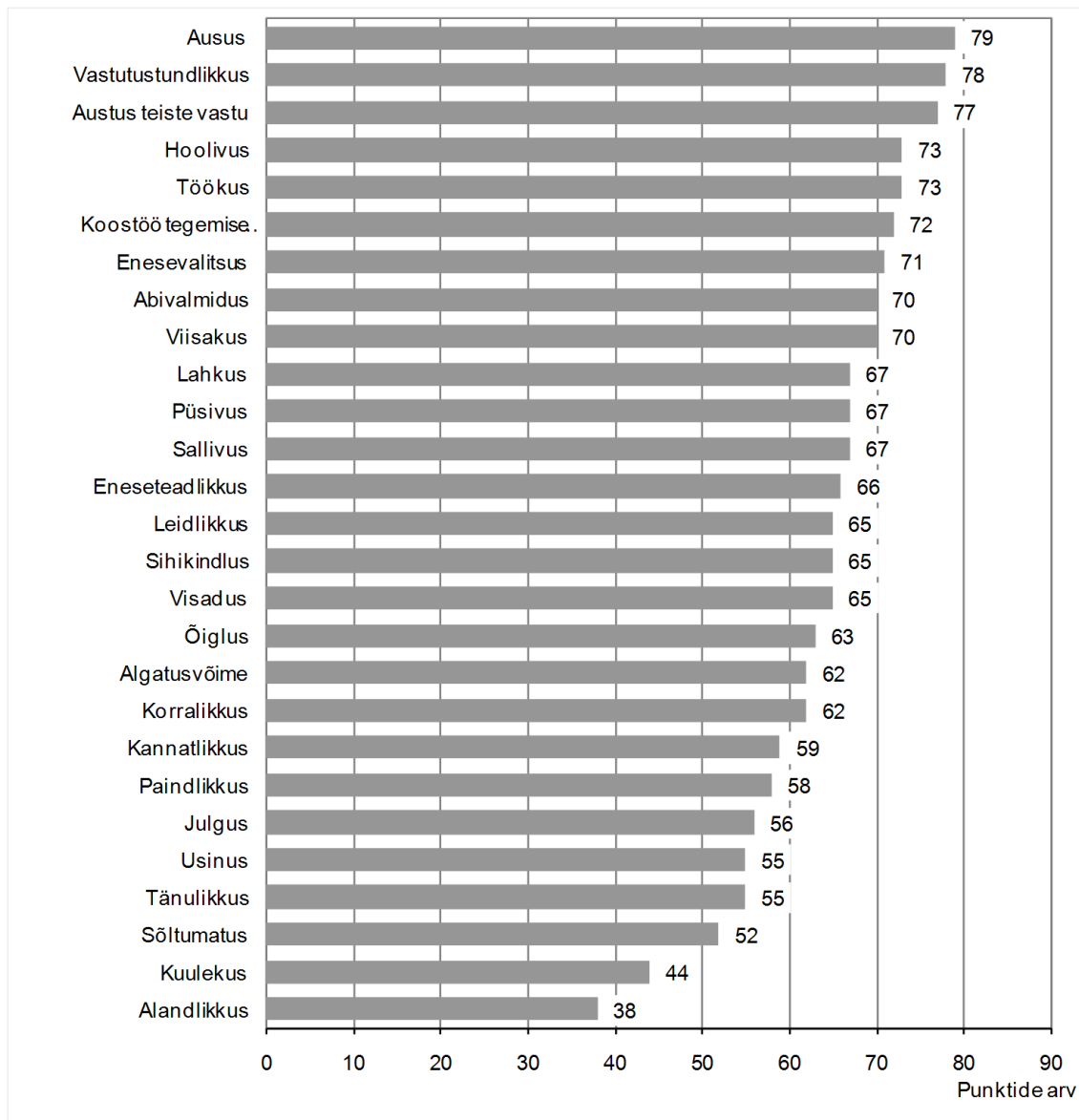
Joonis 19. Arutelude läbiviimine väärtuste järgi pika tööstaaziga vastanute seas

Lisa 4. Tahte- ja iseloomuomaduste kujundamise olulisus vastanute seas tööstaaži järgi

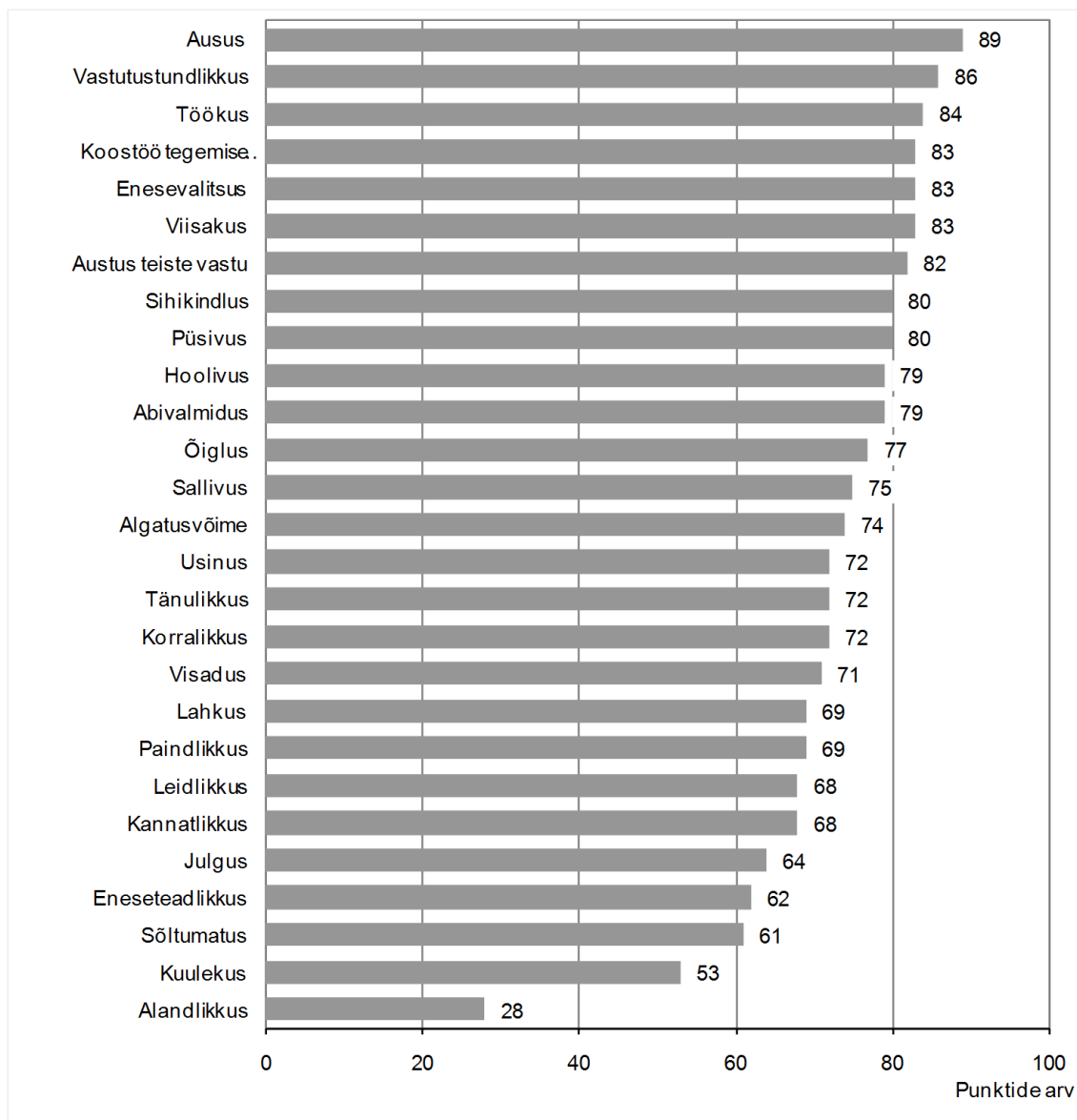

Joonis 20. Tahte- ja iseloomujoonte kujundamise olulisus lühikese staažiga vastanute seas punktide järgi

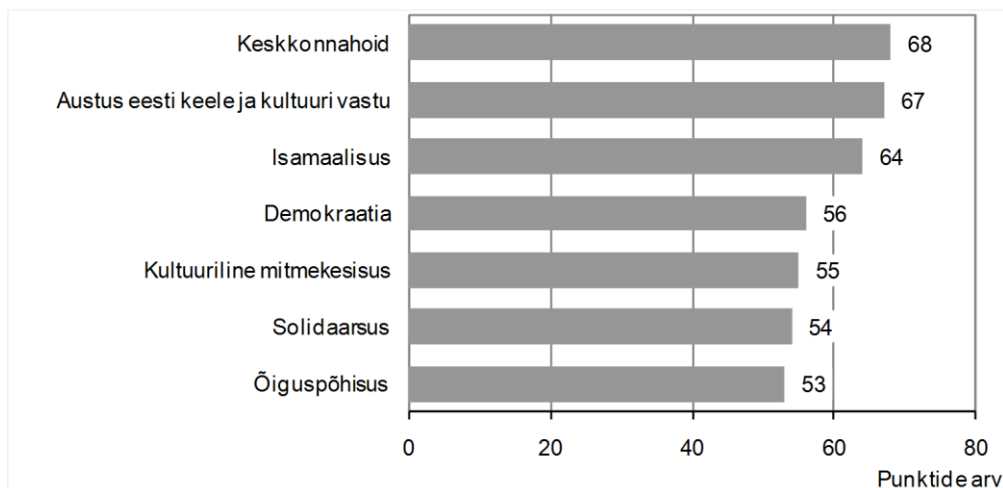

Joonis 21. Tahte- ja iseloomujoonte kujundamise olulisus keskmise staažiga vastanute seas punktide järgi

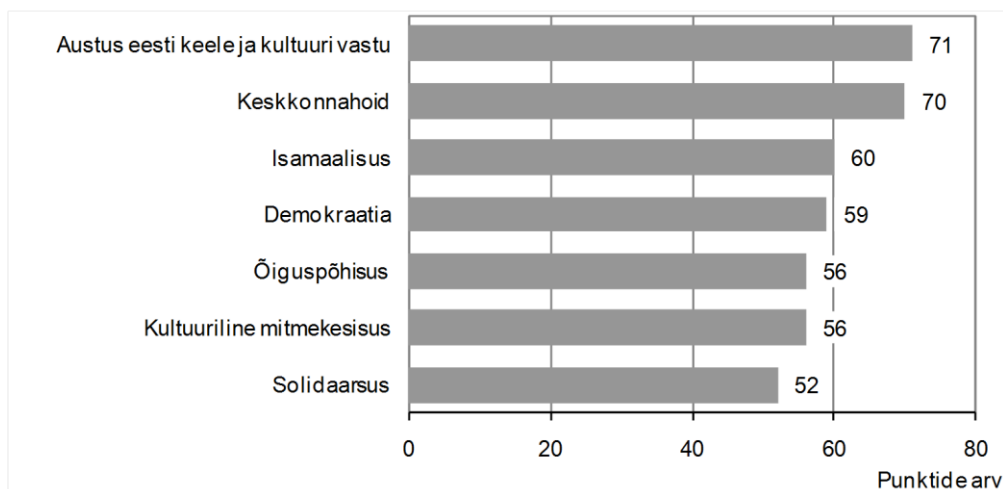

Joonis 22. Tahte- ja iseloomujoonte kujundamise olulisus pika staažiga vastanute seas punktide järgi

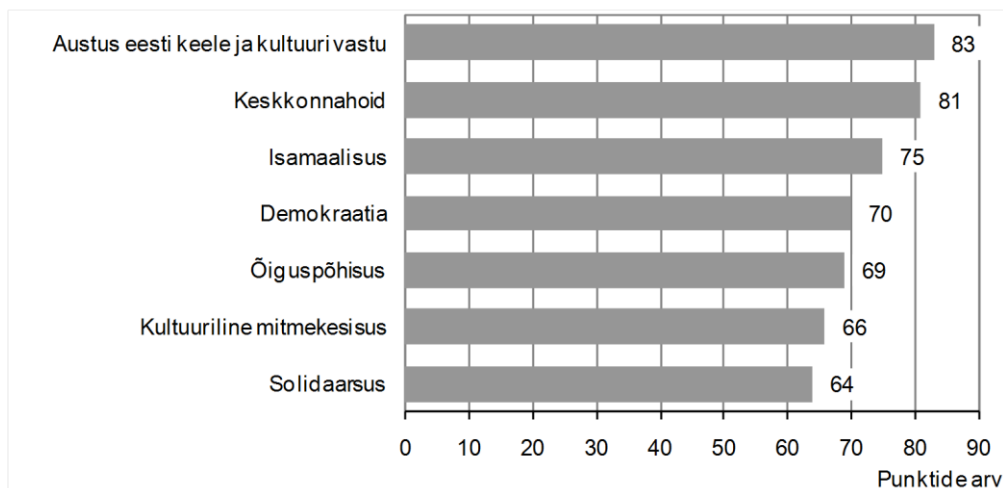
Lisa 5. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus vastanute seas tööstaaži järgi

Joonis 23. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus lühikese staažiga vastanute seas punktide järgi

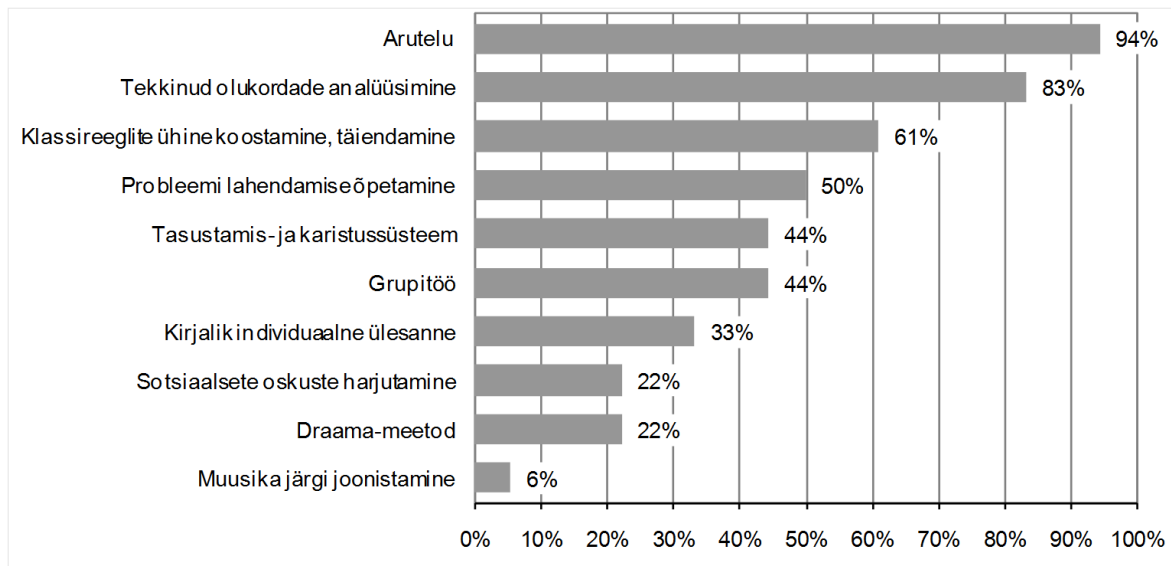

Joonis 24. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus keskmise staažiga vastanute seas punktide järgi

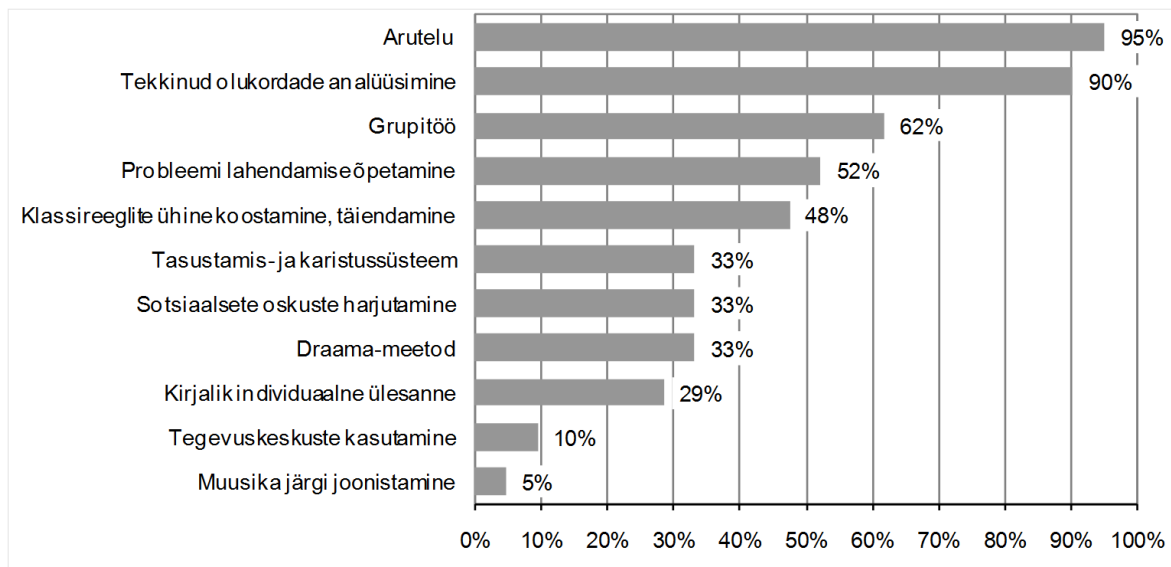

Joonis 25. Ühiskondlike väärtuste kujundamise olulisus pika staažiga vastanute seas punktide järgi

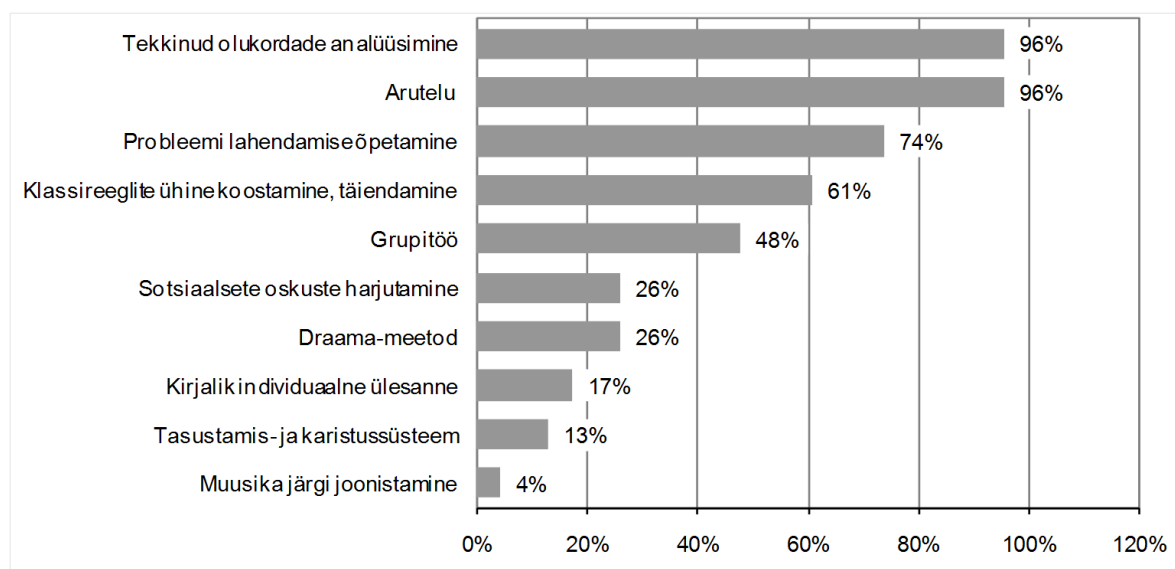
Lisa 6. Meetodite kasutamine vastanute seas tööstaaži järgi, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel

Joonis 1. Meetodite kasutamine lühikese tööstaažiga vastanute seas, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel

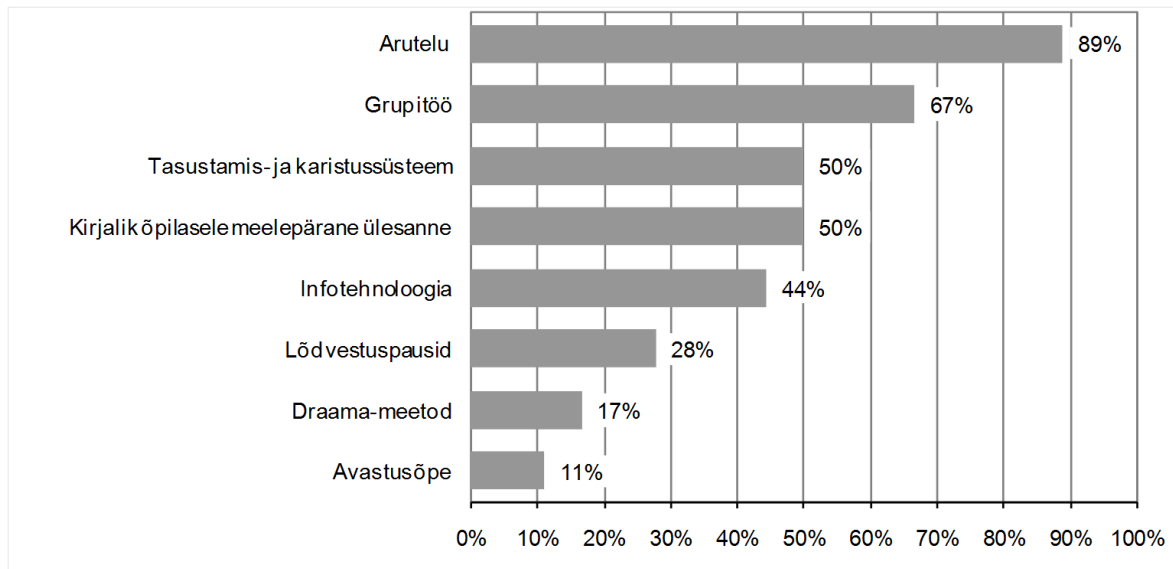

Joonis 2. Meetodite kasutamine keskmise tööstaažiga vastanute seas, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel

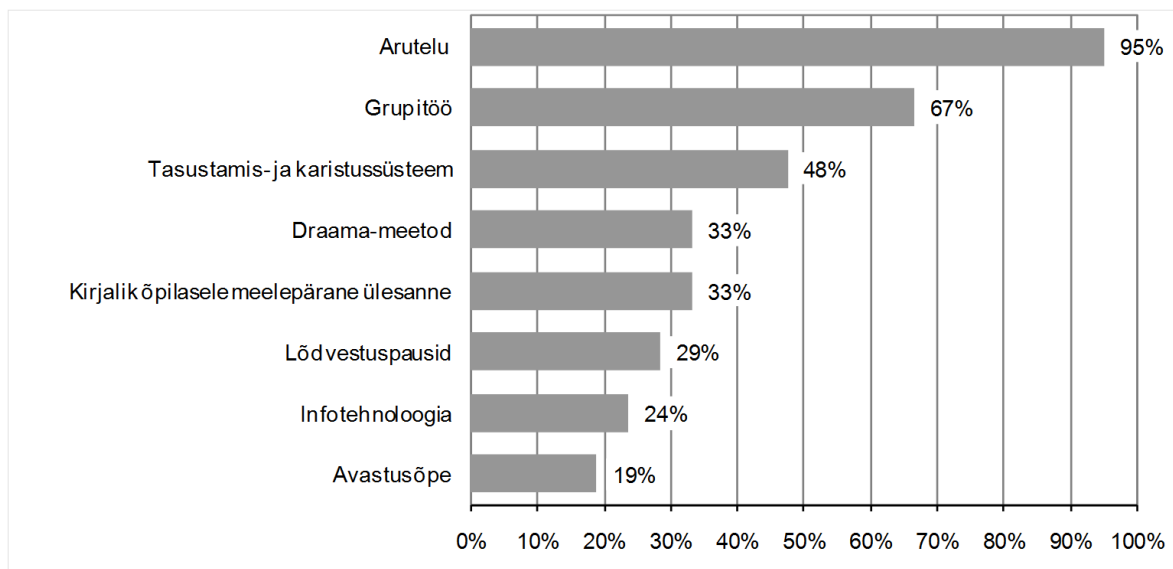

Joonis 3. Meetodite kasutamine pika tööstaaziga vastanute seas, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel

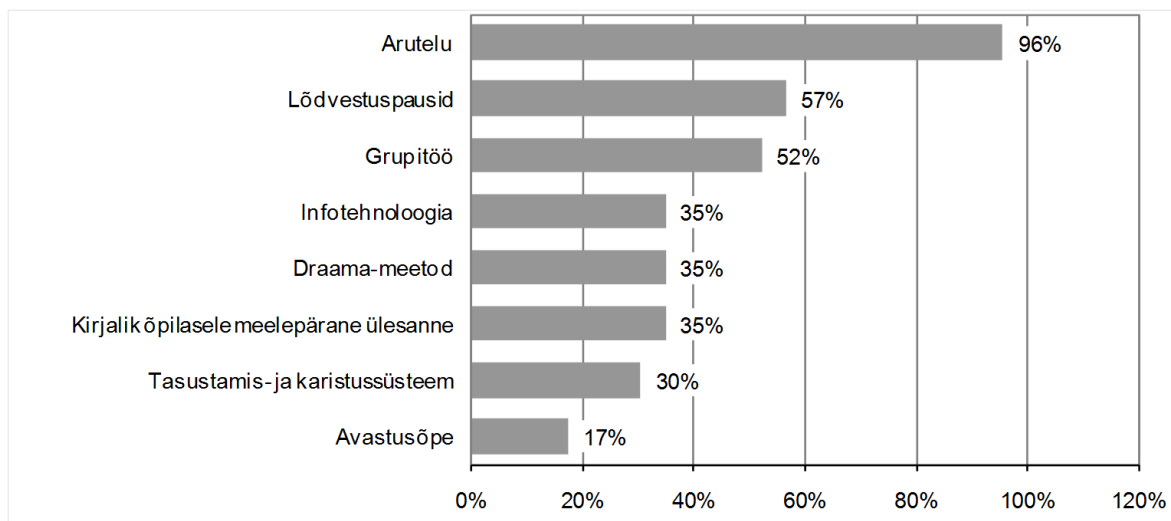
Lisa 7. Meetodite kasutamine vastanute seas tööstaasi järgi, et tõsta õpilase motivatsiooni hästi õppida ja käituda

Joonis 1. Meetodite kasutamine lühikese staažiga vastanute seas, et tõsta õpilase motivatsiooni hästi õppida ja käituda

Joonis 2. Meetodite kasutamine keskmise staažiga vastanute seas, et tõsta õpilase motivatsiooni hästi õppida ja käituda

Joonis 3. Meetodite kasutamine pika staažiga vastanute seas, et tõsta õpilase motivatsiooni hästi õppida ja käituda

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Eva- Theresa Martens

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 29.06.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

---

Kooli roll õpilase iseloomu kujundamisel Tallinna koolide põhjal,

---

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

Inger Kraav.

(juhendaja nimi)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 23.05.13 (*kuupäev*)
